

הקלפי החרדית

גבריאל גורדון ואריאל קרלינסקי¹

תקציר

לאילו מפלגות מצביעים החרדים? האם בבחירות האחרונות הייתה זליגה של מצביעים חרדים למפלגות לא-חרדיות? כיצד "התחרדות" של שכונות ויישובים משפיעה על דפוסי הצבעה? שאלות מפתח אלה בפוליטיקה החרדית בישראל הן פשוטות לכאורה, אך למעשה המחקר עד היום לא יכול היה לענות עליהן בצורה מהימנה. במחקר זה מפותחת שיטה חדשה לזיהוי שיעור האוכלוסייה החרדית ברזולוציה גבוהה מאוד של אזור-סטטיסטי (א"ס), המקביל לשכונה בערים גדולות או ליישוב קטן. בניגוד לשיטות קיימות, השיטה שלנו אינה נסמכת בעצמה על דפוסי הצבעה, באופן היוצר מעגליות ופוגע באמינות הנתונים. שילוב השיטה שלנו עם נתוני קולות לאורך מערכות הבחירות (התכופות) שהתקיימו בישראל מאז 2013 מאפשר לראשונה לענות על השאלות לעיל באופן מהימן וברזולוציה גבוהה מאוד.

הניתוח מראה קשר הדוק מאוד בין שיעור החרדים באזור הסטטיסטי לבין שיעור ההצבעה בה למפלגות החרדיות - יהדות התורה וש"ס. ממצא זה יציב בצורה יוצאת-דופן בין מערכות הבחירות השונות, כך שגם לא ניתן לזהות זליגה משמעותית של חרדים לעבר הצבעה למפלגות אחרות.

השיטה החדשה מאפשרת גם לעקוב אחר אזורים או שכונות שעוברות "התחרדות", כלומר שכונות לא חרדיות שבהן שיעור החרדים הולך וגדל. גם כשעוקבים אחר אותה שכונה לאורך זמן, ככל ששיעור החרדים בה עולה, ההצבעה למפלגות החרדיות עולה כמעט באותה מידה. תמונה זוהי עולה מהשוואה בין שכונות: בשכונות שבהן יש יותר חרדים, ההצבעה למפלגות החרדיות גבוהה יותר. המשמעות היא שחרדים בשכונות מעורבות מצביעים כמו חרדים בשכונות חרדיות ותיקות. לכן הפערים בהצבעה למפלגות החרדיות אינם רק הפער המוכר בין בני ברק לתל אביב, אלא נוצרים גם בתוך שכונות שמשנות את אופיין, למשל בירושלים.

במחקר תוצאות רבות נוספות, כולל ניתוח שיעורי ההצבעה במערכות הבחירות השונות, אפיון אזורים החורגים מהמתאם הכמעט מושלם, אפיון האלקטורט של ש"ס לעומת יהדות התורה וכן ניתוח של מקרה הבוחן של מפלגת "יחד" (אלי ישי) אשר אתגרה את ש"ס ואת יהדות התורה בבחירות 2015.

במסגרת המחקר יצרנו שני כלים אינטראקטיביים לעיון מפורט בנתונים והתוצאות, הזמינים באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה:

• מפת בחירות אינטראקטיבית – קישור

המפה מאפשרת לעקוב אחר דפוסי ההצבעה לכל "גושי ההצבעה" (שמאל, מרכז, וכו') בערים ובשכונות בישראל לפי שיעור האוכלוסייה החרדית במקום, במערכות בחירות שונות.

• תרשימי מתאם אינטראקטיביים – קישור

התרשימים מאפשרים לעקוב אחר המתאם בין שיעור החרדים באזור מסוים להצבעות עבור מפלגות חרדיות, במערכות בחירות שונות.

¹ גבריאל גורדון הוא חוקר במכון הישראלי לדמוקרטיה ודוקטורנט בבית הספר למדיניות ציבורית באוניברסיטה העברית. אריאל קרלינסקי הוא דוקטורנט במחלקה לכלכלה ובמרכז לרציונליות באוניברסיטה העברית. המחקר בוצע בחדר המחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המאפשר גישה לנתונים מנהליים תוך שמירה על סודיות הפרט באמצעות אנונימיזציה של הנתונים. אנו מבקשים להודות לצוות חדר המחקר - גיליה וידר, סיגלית מזא"ה, ענת כץ-אברם, יפעת קלופשטוק ועדן בוגנים. כמו-כן נבקש להודות לעו"ד שלומית רביצקי טור-פז ולרוני ברבוי על הערותיהן המועילות, וכן לצוות ההוצאה לאור של המכון.

מה הן ההעדפות הפוליטיות של האוכלוסייה החרדית בישראל? במחקר זה אנו מציגים חידוש מתודולוגי למדידת דפוסי ההצבעה בבחירות הארציות בישראל בקרב המגזר החרדי. על ידי שימוש בשיטת זיהוי חרדים המבוססת על נתונים מנהליים, אנו מייצרים מדד חרדיות אמין שאינו תלוי בהעדפות פוליטיות ברמת האזור הסטטיסטי (א"ס) במדינת ישראל. שילוב של מידע על שיוך גיאוגרפי לקלפיות לתושבי האזורים הסטטיסטיים מאפשר לבחון את ההעדפות הפוליטיות במגזר החרדי ברזולוציה גבוהה ולאורך מערכות בחירות בעשור האחרון.²

שאלת ההעדפות הפוליטיות של המגזר החרדי חשובה לדיון הציבורי והמקצועי עקב גודלו היחסי המשמעותי של מגזר זה (נכון ל-2026) וקצב גידולו הגבוה בהווה ובתחזיות. בעקבות גידולו של המגזר החרדי, מפלגות לא-חרדיות בישראל מתאמצות גם הן למשוך קולות חרדים: במפלגת הליכוד הוקם מטה חרדי עוד בשנת 2013, ובמפלגת העבודה הוקם תא חרדי ב-2016. ייתכן שגם קיימת תנועת הצבעה למפלגות דתיות או ימניות בקרב חרדים. עם זאת, ישנו קושי באמידה אמינה של ההעדפות הפוליטיות של המגזר החרדי ככלל ובבחינת היקף התנועה, אם בכלל, לעבר מפלגות אחרות. הדבר קשה במיוחד בהסתמך על השיטות הקיימות לזיהוי הצבעה חרדית בקלפי, כיוון שאין נתון "רשמי" להגדרה מיהו חרדי.³

שתי השיטות העיקריות הנמצאות בשימוש כיום לזיהוי האוכלוסייה החרדית הן: (1) דיווח עצמי בסקרים; ו(2) סיווג אזורים לפי הצבעה למפלגות החרדיות. בשיטת הדיווח העצמי נעשה שימוש למשל בסקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). כך לדוגמה, שואלים בסקרים כיצד הם מגדירים את עצמם מבחינה דתית (חרדים, חילונים, דתיים-לאומיים וכיוצ"ב). אם הסקר שואל גם על הצבעה או העדפות פוליטיות, ניתן לאמוד את שיעור ההצבעה של חרדים למפלגות שונות (ראו למשל פינקלשטיין, 2022, 2026). יתרונה העיקרי של שיטה זו היא ביכולת לאסוף נתונים ברמת הפרט. עם זאת, דיווח עצמי בסקרים יכול לסבול מהטיות כמו "רצייה חברתית", קרי דיווח שאינו אמת ונועד לרצות את הסוקר או את הסביבה החברתית של הנסקר. במילים פשוטות – ייתכן שאדם חרדי יענה לסקר כי הוא הצביע ליהדות התורה מכיוון שזוהי התשובה המצופה ממנו, גם אם לא הצביע למפלגה זו. כך יכול להיווצר פער בין ניתוח המענה בסקרים לבין מה שמתרחש בפועל מאחורי פרגוד הקלפי. כמו כן, היקף הנסקרים בסקרי הלמ"ס ויתר על כן בסקרים מצומצמים יותר קטן לעתים מכדי לייצג את כלל הקבוצה החרדית על התפלגויות הפנימיות המגוונות.

השיטה המקובלת השנייה להגדרת חרדים לעניין דפוסי הצבעה היא סיווג אזורים לפי הצבעה למפלגות החרדיות (ברש-ריטוב וקוגוט, 2004). שיטה זו מתגברת על בעיית הדיווח העצמי על ידי שימוש בנתוני אמת על הצבעות. השיטה מסווגת אזורים-סטטיסטיים כ"חרדים" או "לא חרדים" לפי שיעור ההצבעה בהם למפלגות החרדיות יהדות התורה וש"ס (להצבעה ליהדות התורה ניתן משקל יתר עקב אופיים ההטרונגי יותר של מצביעי ש"ס). החיסרון העיקרי בשיטה זו הוא המעגליות שבה. אם מגדירים אזור כחרדי על סמך הצבעה למפלגות חרדיות, לא ניתן לזהות בשיטה זו חרדים שמצביעים למפלגות אחרות שאינן חרדיות, שכן הם פשוט לא ייספרו כ"חרדים" לפי הגדרה זו. כלומר, גם אם ישנן תנודות משמעותיות בהצבעה למפלגות חרדיות באזורים בהם גרים חרדים, שיטה זו לא יכולה לאתר זאת שכן היא נסמכת על שיעור ההצבעה למפלגות החרדיות לצורך ההגדרה עצמה.

השיטה שאנו מציגים במחקר זה מתגברת על הבעיות שפורטו בכך שהיא אומדת את שיעור החרדים בכל אזור גיאוגרפי בעזרת מידע מנהלי. בנתונים המנהליים מזוהים חרדים באמצעות שילוב של נתוני רישום במוסדות חינוך, נתוני לימוד בישיבות גדולות וכוללים ושאלות הזיהוי-הסובייקטיבי מסקרי הלמ"ס. שיטה זו מאפשרת לנו מחד לפתור את בעיית המעגליות של השיטה הגאוגרפית, ומאידך להתגבר על הטיות אפשרויות בדיווח העצמי בסקרים בעזרת שילוב של האומדנים שלנו ברמת האזור עם נתוני אמת על הצבעות.

² התקופה הנסקרת כוללת את שבע מערכות הבחירות שהתקיימו ב: 2013, 2015, 2019 (אפריל), 2019 (ספטמבר), 2020, 2021, 2022.

³ כלומר, במרשם האוכלוסין קיים רישום לגבי הלאום והדת של פלוני ואלמוני, אך לא לגבי השיוך הדתי שלהם (חילונים, דתיים, מסורתיים, חרדים וכד').

מחקר זה מבקש לענות על מספר שאלות מפתח בפוליטיקה הישראלית ככלל והחרדית בפרט: (1) למי מצביעה האוכלוסייה החרדית? (2) עד כמה ההעדפות הפוליטיות במגזר החרדי הומוגניות? (3) האם, כפי שנטען לעיתים בתקשורת, ישנה תנועה משמעותית של מצביעים חרדים אל עבר מפלגות לא-חרדיות מימין או משמאל? (4) האם ועד כמה משפיעה מגמת "התחרדות" (גדילה משמעותית של שיעור האוכלוסייה החרדית) באזורים ובשכונות שונות על צביונם הפוליטי? (5) האם קיימת הצבעה משמעותית של לא-חרדים למפלגות החרדיות? (6) האם הגידול הדמוגרפי המשמעותי באוכלוסייה החרדית מיתרגם לגידול במנדטים? ואם לא, מהי הסיבה לכך?

2. מתודולוגיה ונתונים

עבור כל אזור סטטיסטי בישראל⁴ בכל אחת ממערכות הבחירות שבין השנים 2013 – 2022 חישובנו שני ערכים מרכזיים: שיעור החרדים באזור מתוך האוכלוסייה הבוגרת (+18), ושיעור ההצבעה למפלגות שונות, ובעיקרן, למפלגות החרדיות (יהדות התורה וש"ס). את שיעור החרדים בכל אזור חישובנו באמצעות נתונים מנהליים העומדים לרשותנו, כאשר זיהוי החרדים במאגר המידע מבוסס על מודל הזיהוי שפותח במחקרם של רגב וגורדון (2020, 2021). מודל זה עושה שימוש בנתוני משרד החינוך אודות סוג הפיקוח על מוסדות הלימוד של כלל אזרחי ישראל החל משנות ה-70 (התקופה המוקדמת ביותר בה הנתונים קיימים), ומקשר אותם עם נתוני מרשם אוכלוסין אודות קשרי משפחה (הורים, ילדים וכד') בעזרת מספרי תעודות זהות אנונימיים.⁵ מוסד יסווג כחרדי אם 70% לפחות מבוגריו מגדירים את עצמם כחרדים.⁶ במקרים שבהם אין מספיק בוגרים שניתן לבחון את הגדרתם העצמית, אנו נעזרים במאגרי מידע משלימים, כגון שיעור הממשיכים לשיבות או לכוללים חרדים. אם אדם למד במוסד בפיקוח חרדי וכך גם רוב אחיו ואחיותיו, אזי הוא, הוריו ושאר המשפחה הגרעינית יסווגו כחרדים. שיטה זו עברה תיקוף מול מודלים אחרים לזיהוי חרדים, כגון זיהוי באמצעות למידת מכונה (קלינגר, 2020) ונמצאה בין המודלים רמת התאמה גבוהה. השיטה עובדת באופן תהליכי-איטרטיבי (הלך וחזור), כך שכל ישראלי מקבל סיווג כ"חרדי" או כ"לא-חרדי". על ידי התאמה בין כתובות המגורים של הפרטים לאזורים הסטטיסטיים, ניתן לסכום את סך הפרטים הבוגרים המסווגים כחרדים ברמת האזור-סטטיסטי בכל שנה. התוצאה היא מדד רציף של שיעור החרדים מכלל האוכלוסייה הבוגרת ברמת פירוט גבוהה של אזור סטטיסטי.

מידע על היקף ההצבעה לכל מפלגה קיים ברמת הקלפי הבודדת. לכל קלפי ישנו אזור גאוגרפי של תושבים המשויכים אליה (עיקרון "הריתוק לקלפי"), שאינו חורג מהגבולות של אזורים סטטיסטיים. הלמ"ס (2022) מעניקה כלים לשייך כל קלפי לאזור סטטיסטי,⁷ וכך חישובנו את מספר הקולות הכשרים למפלגות בכל אזור סטטיסטי בכל אחת ממערכות הבחירות. **בנספח 1 ניתן למצוא פירוט מתודולוגי נוסף.**

מאגר נתונים שיצרנו מאפשר לנתח תצפיות שונות, כאשר כל תצפית משקפת אזור סטטיסטי בזמן מערכת בחירות נתונה. נוסף למידע על היקף המצביעים ושייכותם למגזר החרדי כולל המאגר גם נתונים כלכליים-דמוגרפיים-פוליטיים נוספים כמו מספר בעלי זכות הבחירה (בני 18 ומעלה, מתוך נתוני ועדת הבחירות בכל אזור סטטיסטי). בשנת 2021, הלמ"ס הגדיר 2,867 אזורים סטטיסטיים,⁸ עם גודל אוכלוסייה ממוצע של 3,132 תושבים בכל אחד מהאזורים. התפלגות האוכלוסייה באזורים הסטטיסטיים נעה בין 127 (באזור תעשייה שבמזרח נתניה) לבין כ-29,700 (בבאר יעקב).

⁴ להלן נתאר מהו "אזור סטטיסטי".

⁵ כלומר, החוקרים אינם חשופים למספרי תעודת הזהות האמיתיים של האוכלוסייה הנחקרת.

⁶ מידע לגבי הגדרה העצמית מתקבל מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, אחד הסקרים הגדולים והמרכזיים בישראל, אשר סוקר בכל שנה בין 60-80 אלף איש.

⁷ ועדת הבחירות המרכזית רשאית לבצע פיצולים, איחודים וריכוזים בחלוקת המצביעים לקלפיות, באופן שעשוי לגרום לכך שקלפי אחת תשרת תושבים ממספר אזורים סטטיסטיים שונים. כמו כן, חלוקת המצביעים לקלפיות עשויה להשתנות ממערכת בחירות אחת לאחרת, ולכן קיימים מצבים שבהם באזורים מסוימים יש נתונים במערכות בחירות מסוימות אך לא באחרות. המשמעות היא פגיעה בהתאמה "מושלמת" בין קלפיות לאזורים סטטיסטיים לאורך מערכות הבחירות.

⁸ לפי סיווג אזורים סטטיסטיים בשנת 2011. נציין כי הלמ"ס ביצע עדכון נוסף בסיווג בשנת 2022.

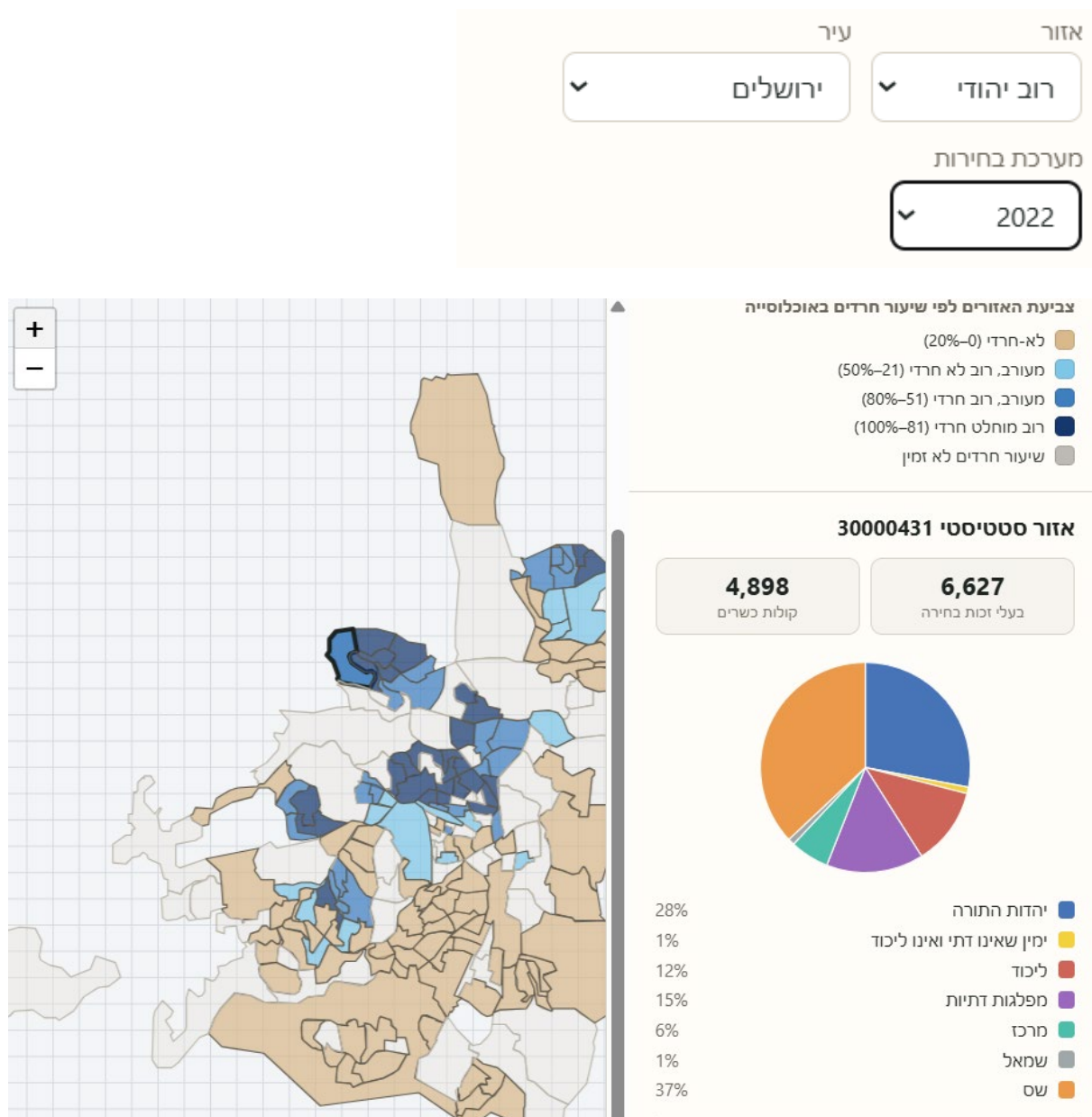

עתה נעבור לממצאים שלנו אודות הקשר בין אוכלוסייה חרדית להצבעות במערכות הבחירות ולמענה על שאלות המחקר שהצגנו בהקדמה. **במסגרת המחקר יצרנו שני כלים אינטראקטיביים לעיון בתוצאות:**

- **מפת בחירות אינטראקטיבית:** במפה זו מופיעות הערים בישראל (ערים עם מעל ל-20,000 בעלי זכות בחירה בשנת 2022), והיא מתארת את דפוסי ההצבעות בכל מערכת בחירות בשנים 2013-2022 ברמת האזור הסטטיסטי, באמצעות צביעת האזורים הסטטיסטיים בצבעים שונים לפי שיעור האוכלוסייה החרדית. הסיווג כולל את הקטגוריות הבאות: I. לא חרדי. II. מעורב, רוב לא-חרדי. III. מעורב, רוב חרדי. IV. רוב מוחלט חרדי.

<https://www.idi.org.il/articles/66404> **קישור למפה:**

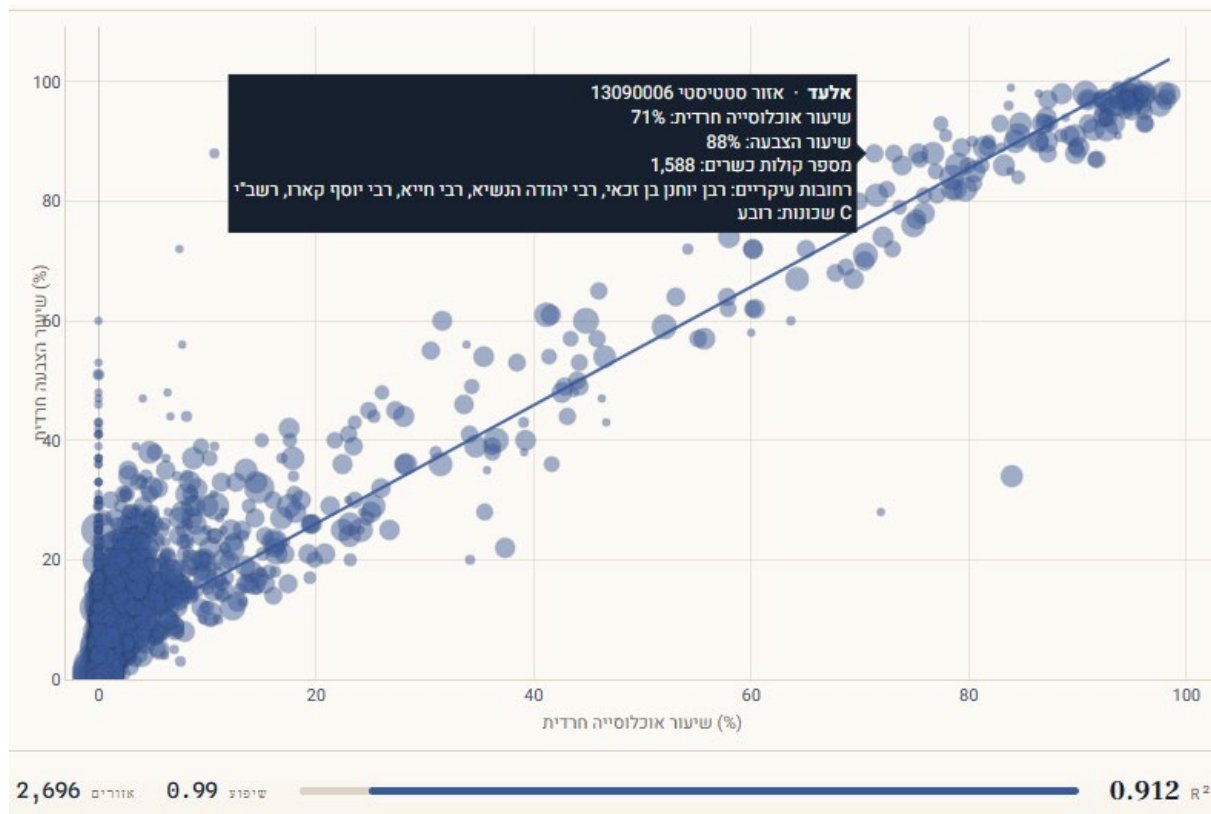
דוגמא לממצא מתוך המפה (התפלגות הצבעות בשכונת רמות ג' בירושלים, אזור מעורב, רוב חרדי, בחירות 2022)

- **תרשימי מתאם שבין שיעור החרדים להצבעות עבור מפלגות חרדיות:** תרשימים אלו כוללים את כל מערכות הבחירות בשנים 2013-2022, ברמת האזור הסטטיסטי.

קישור לתרשימים: <https://www.idi.org.il/articles/66359>

דוגמא לממצא מתוך התרשים באלעד (בחירות 2013):

3. ממצאים

3.1 כיצד מתחלקים המצביעים בין אזורי חרדים ללא-חרדים?

ראשית, אנו בוחנים את התפלגות אוכלוסיית בעלי זכות הבחירה לפי סוגי האזורים השונים. את האזורים הסטטיסטיים בישראל חילקנו ל"אזורי זהות" לפי הרכב האוכלוסייה שבהם: כל אזור סטטיסטי לעניין הבחירות חולק לפי שיעור האוכלוסייה החרדית בו: (1) לא-יהודים⁹ (2) ללא-חרדים (0%); (3) מיעוט חרדי (עד 20%); (4) מעורב עם רוב לא-חרדי (שיעור חרדים 20-50%); (5) מעורב עם רוב חרדי (50-80%); (6) רוב חרדי מוחלט (80% ומעלה).

תרשים 1 מציג את התפלגות אוכלוסיית בעלי זכות הבחירה, לפי סוג "אזור הזהות" ולפי מערכת בחירות.

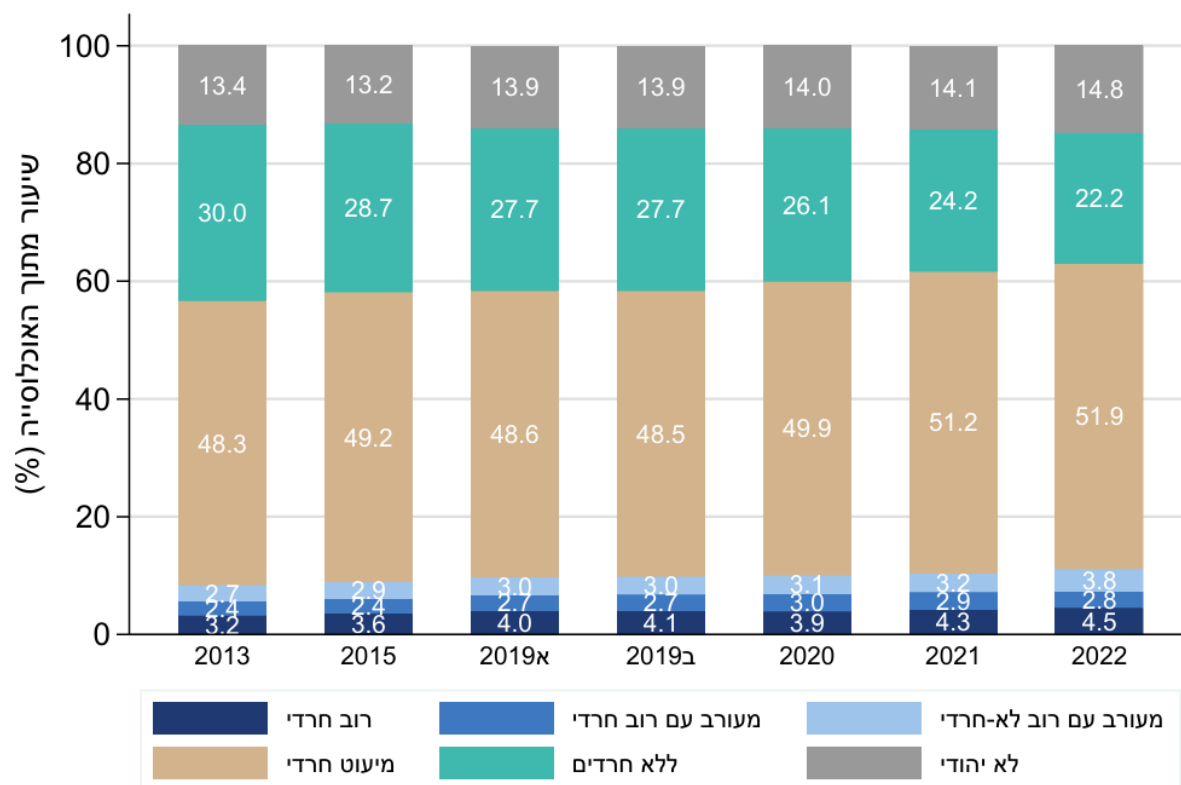
ניתן לראות שרוב בעלי זכות הבחירה בישראל מתגוררים באזורים ללא חרדים או עם מיעוט חרדי (עד 20%). האזורים בעלי שיעור החרדים הגבוה (גוני הכחול-כהה) הכילו ב-2013 5.6% מבעלי זכות הבחירה, שיעור שעלה ל-7.3% בבחירות 2022. בנוסף, ישנה מגמה של קיטון בשיעור אוכלוסייה בעלי זכות הבחירה המתגוררים באזורים ללא חרדים (מ-30% בבחירות 2013 ל-22.2% ב-2022).¹⁰ זוהי תוצאה של המגמה בה

⁹ אזורים ביישובים ערבים או אזורים בהם שיעור האוכלוסייה הערבית עולה על 50%.

¹⁰ או מ-56 ל-50.4 נקודות אחוז ע"פ החלוקה שבנספח 2.

חרדים יוצאים מריכוזי האוכלוסייה החרדים המסורתיים ומשתלבים בערים ובאזורים שהם לאו דווקא חרדיים לחלוטין.

תרשים 1: התפלגות בעלי זכות הבחירה לפי אזורי זהות ומערכת בחירות 2013 – 2022¹¹ (%)

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומוועדת הבחירות המרכזית

3.2 האם שיעורי ההצבעה בקרב חרדים גבוהים יותר?

ניתוח התפלגות המצביעים בפועל לפי זהות האזור, ביחס להתפלגות הכללית (ה"אלקטורט"),¹² מלמד על ייצוג יתר או חסר של תושבי אותם האזורים בהצבעה בבחירות הארציות.

הממצאים בתרשים 2 מלמדים על שיעור הצבעה גבוה באזורים החרדים, ביחס לשיעורם באוכלוסייה.¹³ לעומת זאת, באזורים הלא-יהודים שיעור ההצבעה נמוך ביחס לשיעורם באוכלוסייה לאורך כל מערכות הבחירות הנסקרות. באשר לאזורים האחרים, באזורים יהודים שהם ללא חרדים (כפי שיוצג להלן), מדובר באזורים עם שיעור הצבעה גבוה למפלגות מרכז ושמאל, שיעור ההצבעה גבוה יותר ברוב מערכות הבחירות בהשוואה לאזורים עם מיעוט חרדי, או לאזורים מעורבים עם רוב לא-חרדי (כפי שנראה בהמשך, מדובר באזורים עם שיעור הצבעה גבוה יחסית לליכוד ולמפלגות הדתיות).

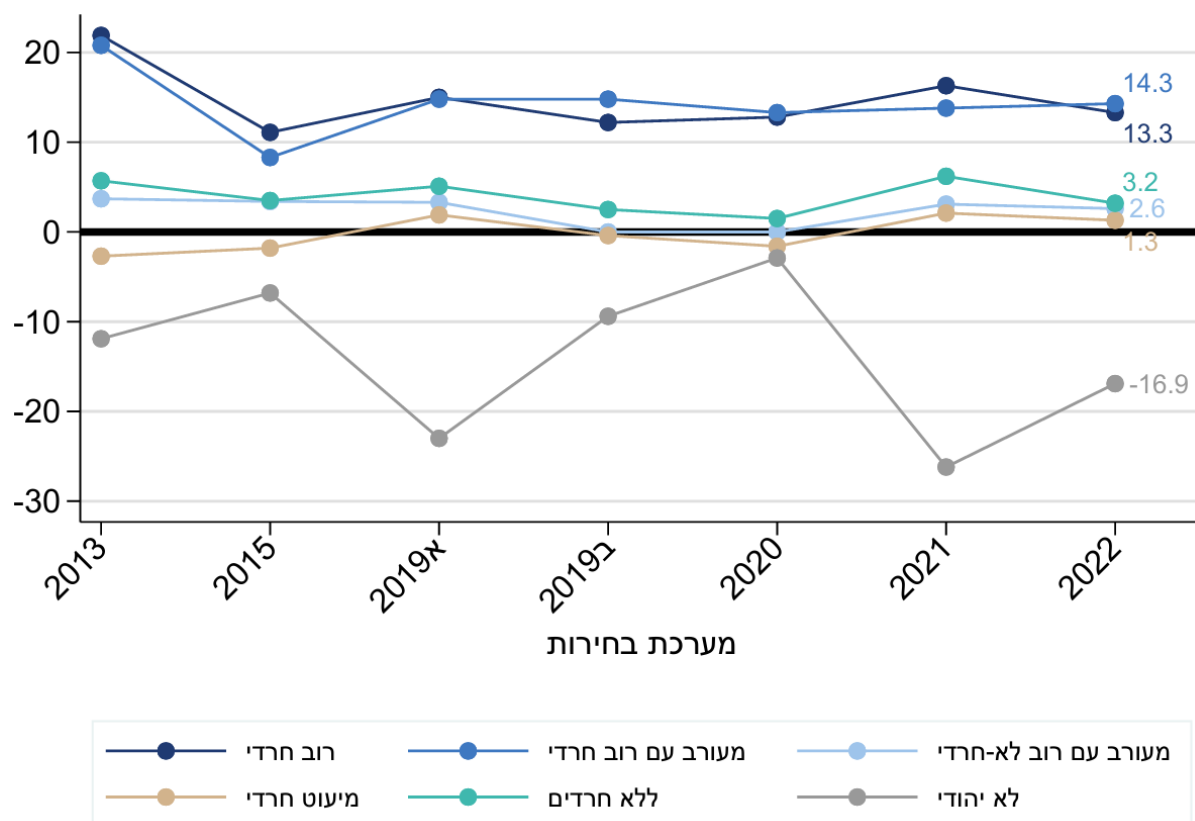
¹¹ נספח 2 המציג התפלגות לפי אותן קבוצות, אולם בסיווג מעט שונה – אזור נחשב ללא חרדי גם אם עד 2% מתושביו הם חרדים (במקום 0%). קיטלוג זה מוביל לחלוקה מאוד שונה בין "ללא חרדים" ל-"מיעוט חרדי", אך המגמה של קיטון באוכלוסייה בעלי זכות הבחירה המתגוררים באזורים "ללא חרדים" נשארת. התוצאות בנספח אינן משנות את ממצאי מחקר זה, אך הן מראות כי ייתכן וישנה רגישות לסף שמעליו מגדירים אזור כ-"ללא חרדים".

¹² מדד ייצוג היתר/חסר חושב כיחס בין חלקו של כל סוג אזור בסך הקולות לבין חלקו בסך בעלי זכות הבחירה, פחות 1. ערך חיובי מצביע על ייצוג יתר, שלילי על ייצוג חסר, ואפס על ייצוג התואם במדויק את גודל האוכלוסייה.

¹³ חשוב להדגיש כי מאחר ששיעור האזורים החרדים נמוך יחסית לשאר האזורים, מדד ייצוג היתר שלהם רגיש יותר. כדי להמחיש: אם קבוצה א' מהווה 50% מהאוכלוסייה ו-55% מהקולות, ייצוג היתר שלה עומד על 10%. קבוצה ב', המהווה 5% מהאוכלוסייה ו-10% מהקולות, היא בעלת ייצוג יתר של 100%, למרות שמדובר בתוספת של חמש נק' אחוז בשני המקרים. כלומר, באוכלוסיות קטנות סטייה קטנה בקולות מיתרגמת לייצוג יתר גבוה במיוחד עקב המכנה הקטן יותר.

תרשים 2 להלן מראה את שיעורי ייצוג היתר וייצוג החסר של המצביעים בבחירות ביחס לשיעורם באוכלוסייה באזורי הזהות השונים, וכן את המגמה המסתמנת במהלך השנים 2013 – 2022.

תרשים 2: ייצוג יתר וחסר בהצבעה בבחירות ביחס לבעלי זכות בחירה – כלל האוכלוסייה, לפי אזור זהות, בחירות 2013 – 2022 (%)

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומועדת הבחירות המרכזית

3.3 איך משתנים "גושי הצבעה"¹⁴ לפי האזורים השונים? מהם דפוסי ההצבעה למפלגות חרדיות?

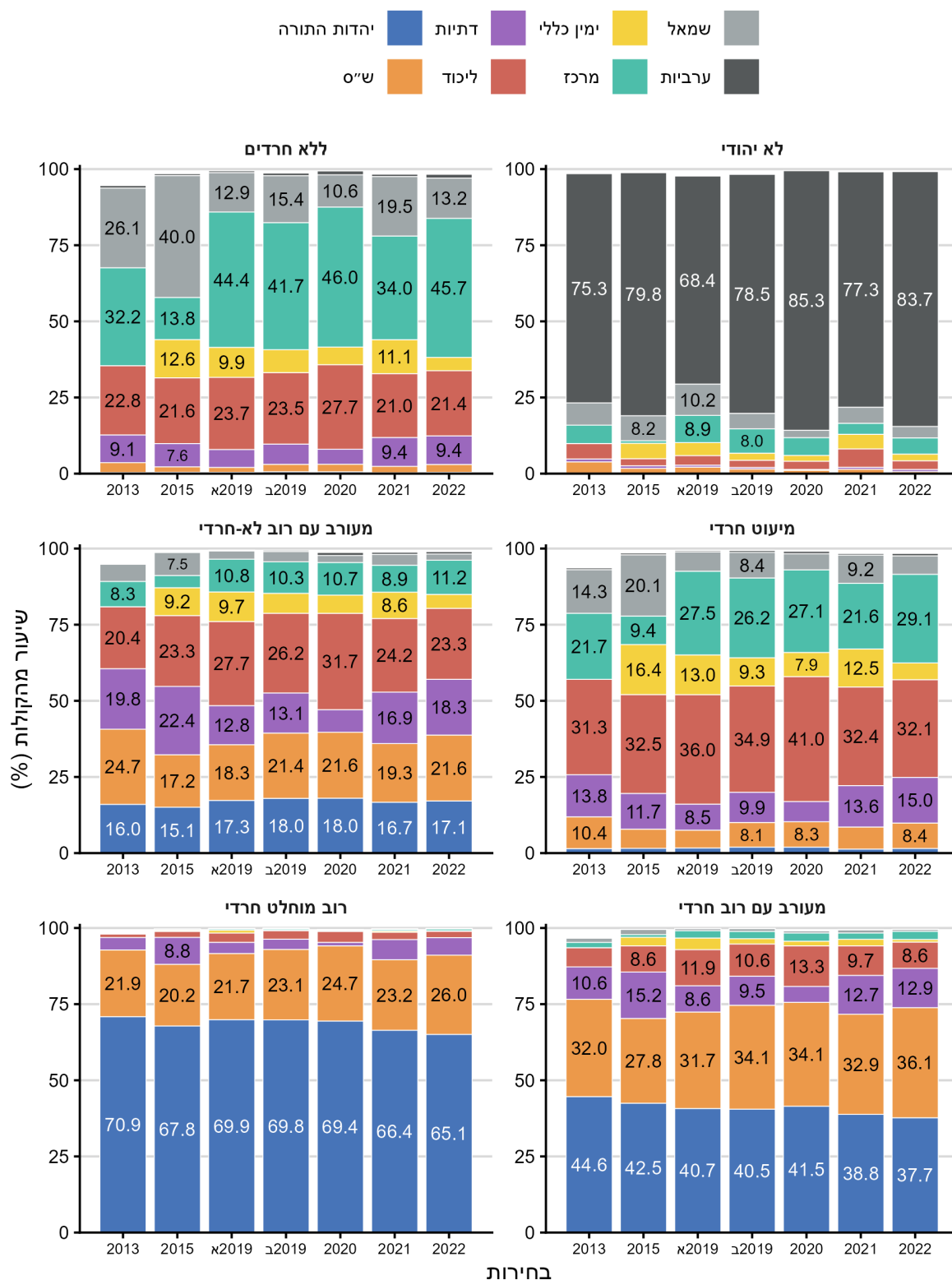
תרשים 3 להלן בוחן את המפלגות בהן בחרו המצביעים בפועל לפי אזורי זהות ומערכת בחירות. ניתן לראות שבאזורים לא-יהודים, הכוח הפוליטי הדומיננטי הוא המפלגות הערביות (68%-85%), ולאחר מכן מפלגות שמאל ומרכז. באזורים יהודים בהם אין חרדים, כמעט ואין הצבעות למפלגות הערביות. הקולות באזור זהות זה ניתנות ברובן למפלגות שמאל או מרכז (54% - 59% החל מ-2015), בעוד שיתרת הקולות ניתנים לליכוד (21%-28%), לימין כללי שאינו ליכוד (7%-13%) ולמפלגות דתיות-לאומיות (5%-9%). בשני אזורי הזהות הללו ניתן לראות שיעור מובחן אך קטן מאוד של קולות לש"ס אך לא ליהדות התורה. בשאר אזורי הזהות, שיעור החרדים באוכלוסייה הבוגרת הולך ועולה ויחד איתו עולה גם שיעור הקולות לש"ס וליהדות התורה. ניתן עוד לראות כי האזורים שבהם "הביצועים" הטובים ביותר של הליכוד הם אזורים עם מיעוט חרדי (עד 20% חרדים, בין 31% ל-41% מצביעי ליכוד), בעוד שהאזורים "המועדפים" של המפלגות הדתיות-לאומיות הם אזורים מעורבים עם רוב לא-חרדי (בין 20%-50% חרדים, 7%-22% מצביעי מפלגות דתיות-לאומיות).

¹⁴ כמפלגות שמאל סווגו לאורך השנים ומערכות הבחירות השונות מפלגות העבודה, מרצ, העבודה-גשר והמחנה הדמוקרטי. כמפלגות מרכז סווגו המפלגות יש עתיד, המחנה הממלכתי, כחול לבן, גשר, התנועה וקדימה. כמפלגות דתיות-לאומיות סווגו המפלגות הציונות הדתית, עוצמה יהודית, ימינה, הימין החדש, איחוד מפלגות הימין, הבית היהודי, יחד ועוצמה לישראל. כמפלגות ימין כלליות (שאינן ליכוד ואינן דתיות) סווגו המפלגות ישראל ביתנו, תקווה חדשה, כולנו וזהות. ראו נספח 3 לפירוט של המפלגות המרכיבות את גושי ההצבעה בכל אחת ממערכות הבחירות 2013 - 2022.

במעבר לאזורים מעורבים בעלי רוב חרדי, ישנה קפיצה חדה בשיעור הקולות למפלגות החרדיות. רוב הקולות (70%-77%) באופן עקבי הם למפלגות החרדיות כאשר הקולות הנוותרים מתחלקים בעיקרם בין מפלגות דתיות-לאומיות והליכוד, ושיעור ההצבעה לש"ס ביחס ליהדות התורה עולה בעקביות מיחס של 42-58 (לטובת יהדות התורה) בשנת 2013 ליחס של 49-51 בשנת 2022. באזורים בעלי רוב חרדי – 80% ויותר מהאוכלוסייה הבוגרת היא חרדית – שיעור הקולות למפלגת ש"ס יורד אפילו בהשוואה לאזורים מעורבים בעלי רוב חרדי, בעוד ששיעור הקולות ליהדות התורה קופץ באופן חד ועומד לבדו על בין 65% ל-71% וסך הקולות למפלגות החרדיות עומד על בין 88% ל-94%. אולם, למרות שש"ס מהווה מיעוט מההצבעות באזורים אלה, גם כאן שיעור ההצבעה לש"ס ביחס לזה של יהדות התורה עולה בעקביות, מ-24-76 ב-2013 ליחס של 29-71 בשנת 2022. את התופעה הזו ניתן אולי ליחס למעבר של חרדים ממוצא ספרדי שהצביעו בעבר ליהדות התורה ובהמשך "חזרו" לש"ס (מלאך, 2022).

תרשים 3: הצבעה למפלגות החרדיות ולמפלגות אחרות לפי אזור זהות ומערכת בחירות (%)¹⁵

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומועדת הבחירות המרכזית

¹⁵ העמודות אינן נסכמות ל-100% עקב הצבעה למפלגות שאינן חלק מהקטגוריות המוצגות (למשל מפלגות שלא עברו את אחוז החסימה).

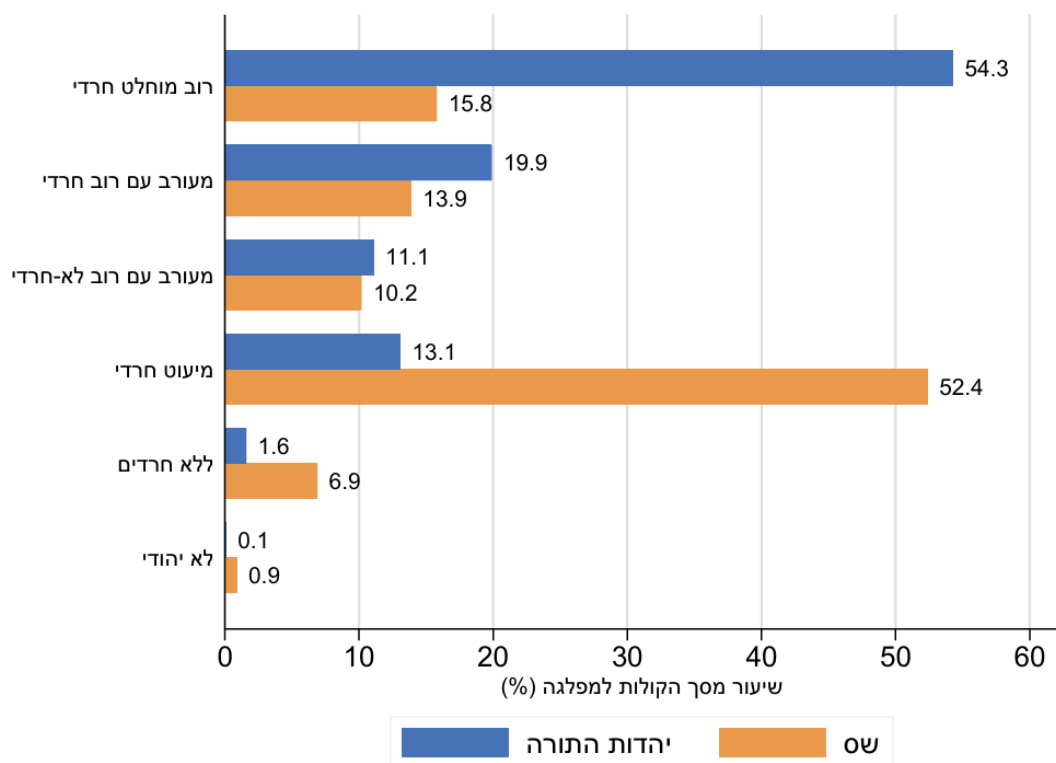
להצגת נתוני התרשים במפה אינטראקטיבית [לחצו כאן](#). המפה האינטראקטיבית המאפשרת לבחור כל אזור סטטיסטי בישראל (ביישובים עם מעל ל-20 אלף תושבים בעלי זכות הצבעה) ולקבל את התפלגות ההצבעות בו במערכות הבחירות שבין 2013-2022.

3.4 האם המפלגות החרדיות מקבלות קולות מאזורים לא חרדים?

מספר האזורים הסטטיסטיים וסך בעלי זכות הבחירה שונה בין אזורי הזהות השונים – בבחירות 2022 היו 1,110 אזורים ללא חרדים שהכילו כ-1.46 מיליון בעלי זכות בחירה, לעומת 85 אזורים עם רוב מוחלט חרדי שהכילו יותר מ-304 אלף בעלי זכות בחירה. לכן, ניתן לנתח את הקשר בין סוג האזור לפוליטיקה גם מן העבר השני: איזה שיעור מסך הקולות לכל מפלגה חרדית מגיע מאיזה אזור זהות?

תרשים 4 להלן מראה כי בבחירות 2022, 59% מהקולות למפלגת ש"ס הגיעו מאזורי "מיעוט חרדי" או "ללא חרדים", לעומת רק 15% מהקולות ליהדות התורה. אזורים בעלי רוב מוחלט חרדי או "מעורב עם רוב חרדי" מציגים תמונה הפוכה – הם מהווים כ-30% בלבד מהקולות של ש"ס אך יותר מ-74% מסך הקולות של יהדות התורה. כלומר, רוב האלקטורט של ש"ס מצוי באזורים עם רוב לא חרדי, וזאת לעומת יהדות התורה, שרוב האלקטורט שלה באזורים עם רוב חרדי (מעורב או מוחלט).

תרשים 4: שיעור מסך המצביעים למפלגה לפי אזור זהות בבחירות 2022 – יהדות התורה וש"ס (%)¹⁶

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומועדת הבחירות המרכזית

¹⁶ החישוב אינו כולל "מעטפות כפולות". מעטפות כפולות מאפשרות הצבעה מחוץ לאזור המגורים, ומיועדות לחיילים, אסירים, דיפלומטים, מאושפזים, דיירי בתי אבות, מפונים, בעלי מגבלות פיזיות וכיוצ"ב. המפלגות החרדיות, ובפרט יהדות התורה, מיוצגות בהצבעות אלה בשיעור נמוך יחסית, בין היתר משום שחלק ניכר מהן הן קולות חיילים.

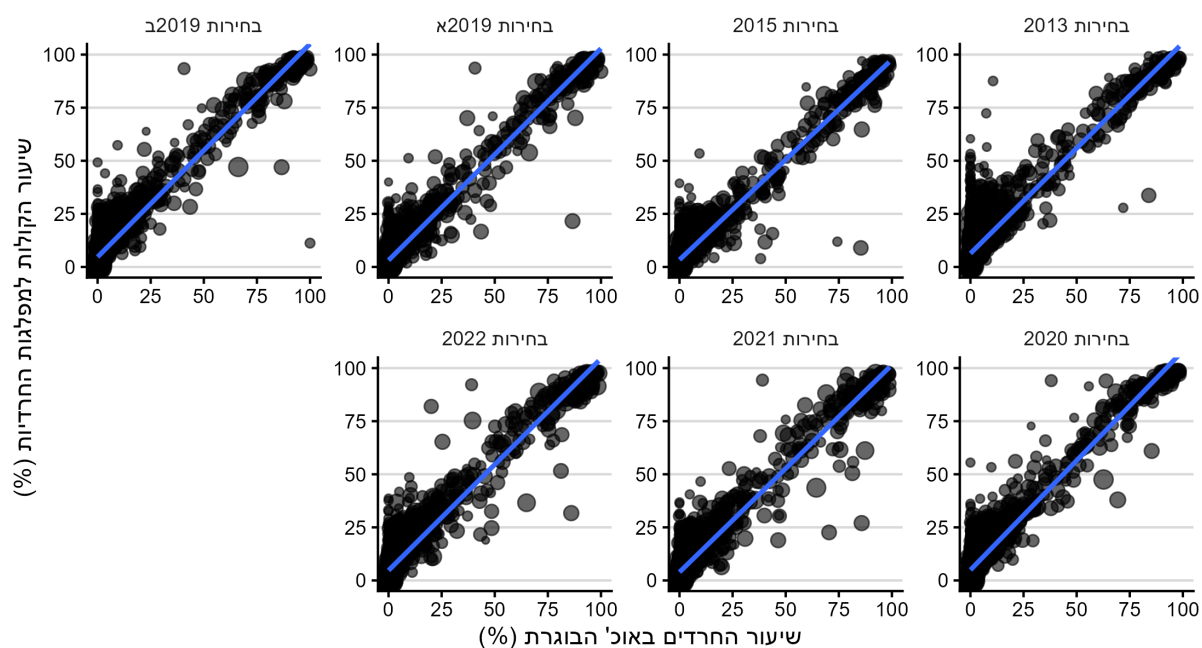
3.5 עד כמה ההעדפות הפוליטיות במגזר החרדי הומוגניות?

בזכות המדד הרציף ורזולוציית הנתונים הגבוהה שלנו, אנו יכולים לנתח את הקשר בין האוכלוסייה החרדית להצבעה ברמה של כל אזור סטטיסטי ומערכת הבחירות (בחלק זה לא חילקנו לפי אזור-זהות). ניתוח מסוג זה משווה בין שכונות או אזורים מכל הסוגים. בתרשים 5 להלן ניתן לראות את הקשר בין שיעור החרדים באוכלוסייה הבוגרת ושיעור ההצבעה למפלגות החרדיות בשבע מערכות הבחירות שהתקיימו בין 2013 ל-2022. הקו הכחול בתרשים הוא קו המגמה.

התוצאות המתקבלות בתרשים 5 מדהימות מבחינה סטטיסטית. הקשר בין שיעור החרדים לשיעור ההצבעה למפלגות החרדיות הוא כמעט קו אלכסוני מושלם (45 מעלות) – קשר של 1:1. קרי, עבור כל עלייה של נקודת אחוז אחת בשיעור החרדים באוכלוסייה הבוגרת, שיעור הקולות למפלגות החרדיות עולה בנקודת אחוז גם כן. תוצאות אלו מאששות את "חוכמת ההמונים" ואת שיטות הזיהוי שהזכרנו בהקדמה על הדומיננטיות של המפלגות החרדיות בקרב האוכלוסייה החרדית. בהקשר זה ראו נספח 4 כולל ניתוח אמפירי באמצעות רגרסיות הבוחנות את המתאם שבין שיעור החרדים בכל אזור לבין הצבעה עבור מפלגות חרדיות.

תרשים 5: הקשר בין שיעור החרדים באוכלוסייה הבוגרת ושיעור הקולות למפלגות החרדיות לפי מערכת בחירות (%)

כל נקודה היא אזור סטטיסטי. גודל עיגול לפי מספר בעלי זכות הבחירה באזור

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומוועדת הבחירות המרכזית

לקבלת כלי אינטראקטיבי המאפשר לראות את המיקום של כל תצפית באמצעות מעבר עליה עם עכבר, [לחצו כאן](#).

3.6 אפיון מקרים חריגים בהיבטים הקשורים ל-"קלפי החרדית"

I. אזורים החורגים מהמתאם

האם ישנם אזורים חריגים בהם אין התאמה בין שיעור החרדים ושיעור ההצבעה?

נשים לב כי על-אף המגמה הברורה והמתאם החד-משמעי שבין שיעור החרדים באזור לבין שיעור הקולות למפלגות חרדיות, ישנם מספר אזורים "חריגים", כלומר רחוקים מקו המגמה. סוג אחד של אי-התאמות הוא "חריגים מימין", היינו, שיעור חרדים גבוה ושיעור הצבעה נמוך למפלגות חרדיות. אחד ההסברים לכך הוא שמדובר בקהילות חב"ד. באופן עקבי, הנקודה הימנית והתחתונה ביותר היא כפר חב"ד, ששיעור החרדים שם גבוה מאוד, אך רוב הקולות בבחירות האחרונות היו בעיקר למפלגות דתיות-לאומיות או לליכוד. סוג שני של אי-התאמות הוא "חריגים משמאל", היינו, שיעור חרדים נמוך ושיעור קולות גבוה למפלגות חרדיות. אלו לרוב מושבים שמייסדיהם הגיעו מקהילות מסורתיות בצפון אפריקה או במזרח התיכון, אולם הם אינם חרדים. למשל, הנקודה שהיא כמעט תמיד "חריגה" לצד הזה היא מושב עוצם, שבו מיעוט מהתושבים הם חרדים, וחלק גדול מהקולות היו עבור ש"ס.

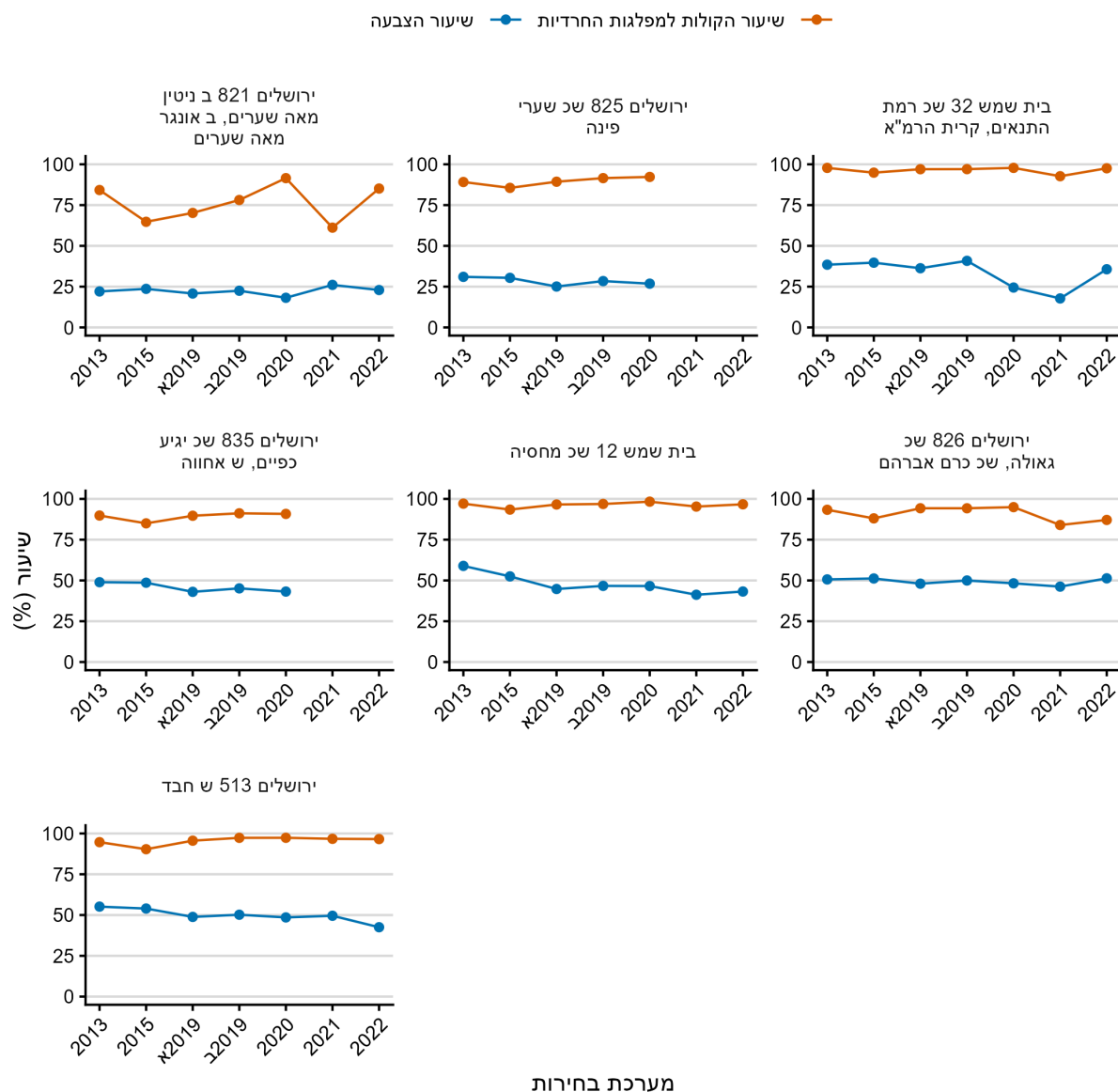
II. שיעורי הצבעה נמוכים באזורים חרדים

האם בכל האזורים החרדים יש שיעורי הצבעה גבוהים?

עיקרון "הריתוק לקלפי" מאפשר לנו לבחון עבור כל אזור גם את שיעור ההצבעה: כמה מצביעים בפועל מתוך סך בעלי זכות הבחירה בכל אזור. כפי שראינו כבר בתרשים 2, אזורים חרדים מאופיינים בשיעור הצבעה גבוה יותר מאשר חלקם באוכלוסייה, אך ישנם גם אזורים לא-חרדים בעלי שיעור הצבעה גבוה. הקשר בין שיעור החרדים באזור לשיעור ההצבעה אם כן הוא חלש בהרבה מאשר הקשר בין שיעור החרדים לשיעור הקולות למפלגות החרדיות, כפי שניתן לראות בנספח 5. למעשה, ישנם מספר אזורים חרדים ידועים היטב, כמו מאה שערים בירושלים, שמאופיינים מחד בשיעור קולות גבוה למפלגות החרדיות ומאידך בשיעור הצבעה נמוך מאוד. התרשים הבא מתמקד באזורים עם רוב חרדי מוחלט ששיעור ההצבעה הממוצע בהם נמוך מ-50%, ומציג את שיעור הקולות למפלגות החרדיות ואת שיעור ההצבעה על פני מערכות הבחירות.

ניתן לראות כי אזורים אלה מאופיינים בשיעור הצבעה נמוך מחד ושיעור קולות גבוה למפלגות החרדיות מאידך באופן עקבי לאורך כל מערכות הבחירות. שיעור ההצבעה הנמוך באזורים אלה יכול להיות מוסבר על ידי שיעור גבוה של פלגים אנטי-ציוניים באזור, אשר מסרבים לקחת חלק בבחירות לאומיות מבחינה אידאולוגית.

תרשים 6: שיעור הקולות למפלגות החרדיות ושיעור ההצבעה באזורים עם רוב חרדי מוחלט ועם שיעור הצבעה נמוך, לפי אזורים סטטיסטיים ומערכת בחירות 2013 - 2022 (%)

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומועדת הבחירות המרכזית

3.7 עד כמה אזורים ושכונות "מתחרדים" משנים את צביונם הפוליטי?

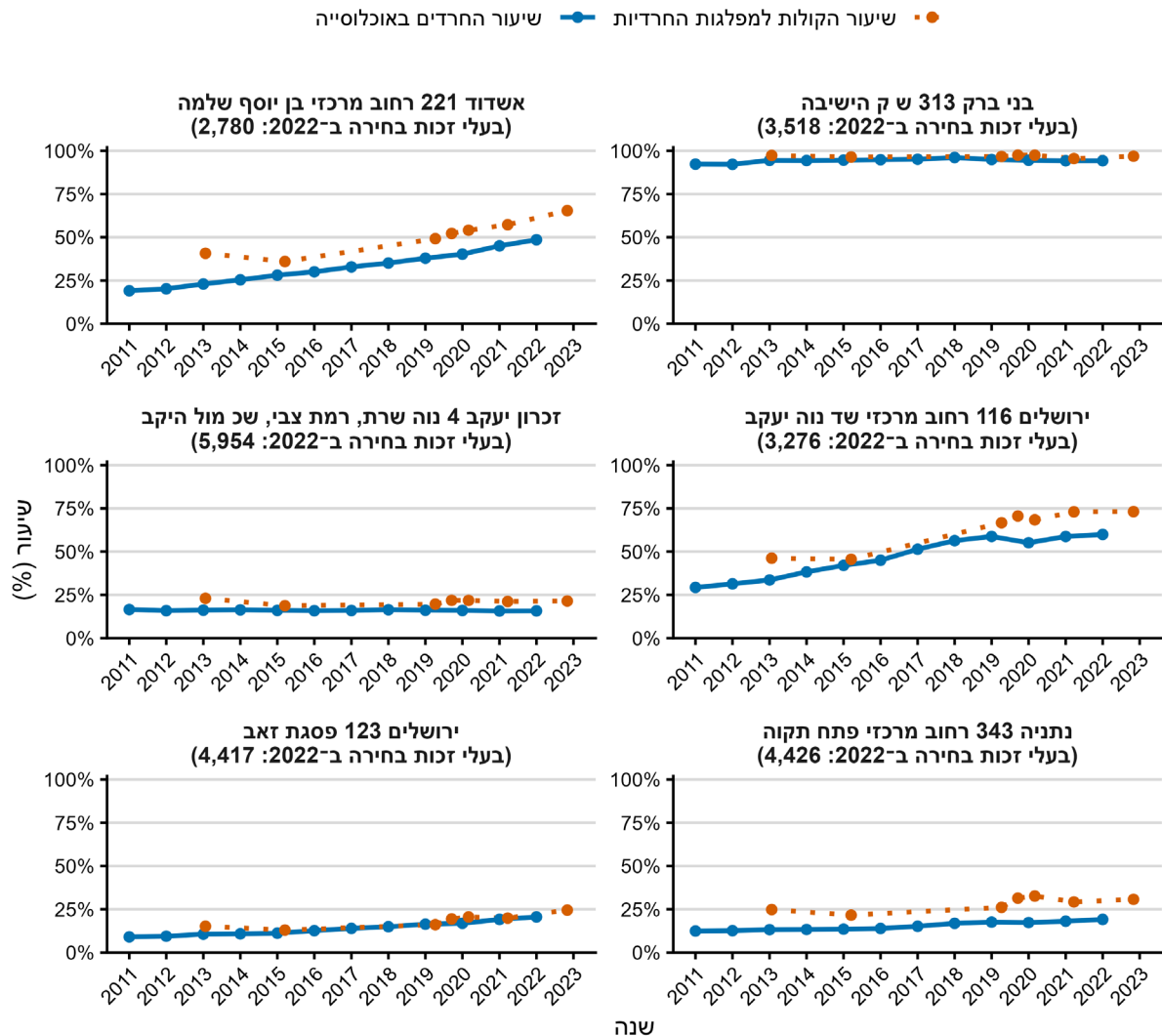
עד עתה התמקדנו בחתכי רוחב, כלומר, בשונות בין אזורים שונים בכל מערכת בחירות בנפרד. בחלק זה של המחקר, אנו מנצלים את ממד האורך של הנתונים הדמוגרפיים והפוליטיים בתוך כל אזור כדי ללמוד מהם על שינויים ומגמות המתרחשים לאורך זמן. ניתוח מסוג זה מאפשר לנו לבחון מהי ההשפעה של שינויים בשיעור החרדים על התוצאות בקלפיות בתוך אותו אזור. כלומר, לא נשווה בין שכונה חילונית בת"א לשכונה חרדית בבני ברק, שהן שונות בממדים רבים נוספים מלבד שיעור החרדים, אלא נבחן האם שינויים בשיעור החרדים באזור נתון וקבוע מתורגמים לשינויים בהצבעות.

ראשית, נציג בתרשים 7 להלן את ההתפתחות על פני זמן של שיעור החרדים וההצבעה למפלגות החרדיות במספר אזורים נבחרים לצורך המחשת היחס בין המשתנים. אזורים שונים מציגים תבניות שונות: כך לדוגמא, אזור 313 בבני ברק הוא אזור עם שיעור חרדים גבוה מאוד שכמעט ואינו משתנה על פני זמן, ועם

שיעור קולות גבוה ויציב למפלגות החרדיות. לעומת זאת, אזור 221 באשדוד ואזור 116 בירושלים הם אזורים ששיעור החרדים בהם עלה באופן חד – מפחות מ-25% לכמעט 50% באשדוד ומקצת יותר מ-25% לכמעט 60% בירושלים. שיעור ההצבעה למפלגות החרדיות עלה באזורים אלה באופן ניכר גם כן, באופן דומה לשינוי בשיעור החרדים באזור. לבסוף, יש אזורים עם שיעור חרדים התחלתי שונה, אך מעט מאוד שינוי לאורך התקופה הנבחרת, ונראה שבאזורים אלה גם שיעור ההצבעה למפלגות החרדיות יחסית שטוח.

תרשים 7: התפתחות דמוגרפית חרדית והצבעה למפלגות החרדיות על פני זמן באזורים נבחרים, 2011 - 2023 (%)

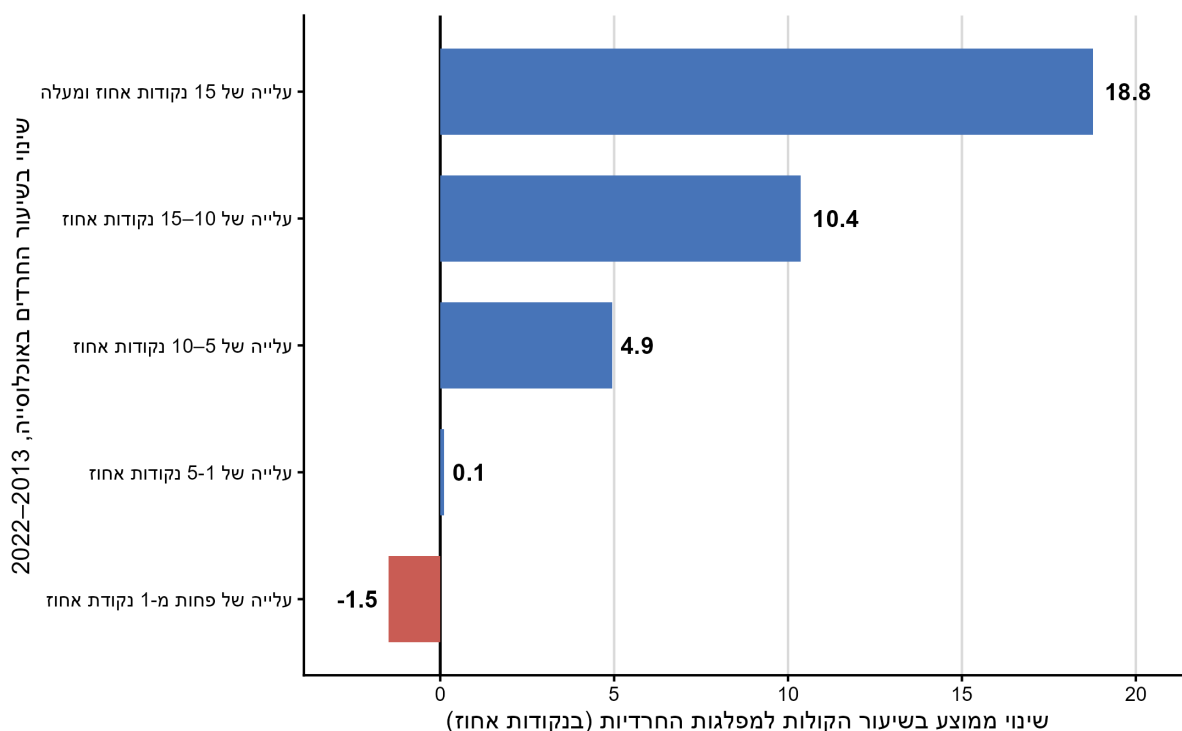
מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומועדת הבחירות המרכזית.

עתה, ננתח את כלל האזורים, בחלוקה לקטגוריות, לפי גודל השינוי שחל בשיעור האוכלוסייה החרדית באותו האזור בין 2013 ל-2022: (1) ללא גידול (עלייה של פחות מ-1 נקודת אחוז); (2) גידול שולי (1 עד 5 נקודות אחוז); (3) גידול נמוך (5 עד 10 נקודות אחוז); (4) גידול בינוני (10 עד 15 נקודות אחוז); (5) גידול גבוה (15 נקודות אחוז ומעלה). תרשים 8 שלהלן יבחן כיצד השתנה שיעור הקולות למפלגות החרדיות בין מערכות הבחירות לפי השינוי בשיעור האוכלוסייה החרדית הבוגרת.

ניתן לראות קשר חזק מאוד בין "התחרדות" של אזורים לעלייה בשיעור הקולות למפלגות חרדיות. ככל שהעלייה בשיעור החרדים הייתה גדולה יותר (למשל, 15 נקודות אחוז ומעלה) – העלייה בשיעור הקולות למפלגות החרדיות גבוהה יותר. ככל שיורדים במורד התרשים, הגידול באוכלוסייה חרדית קטן וכך גם

העלייה בשיעור הקולות למפלגות החרדיות. בשאר האזורים, בהם הגידול בשיעור החרדים היה שולי (פחות מ-5 נקודות אחוז), שיעור הקולות למפלגות החרדיות הוא ללא שינוי או ירד בשיעור של 1.5 נקודות אחוז. ממצא זה, המוכיח את הקשר בין התחרדות לבין עלייה בשיעור ההצבעה למפלגות חרדיות, אינו מפתיע. עם זאת, במחקר זה ניתן לראות לראשונה את ההתאמה הסטטיסטית החזקה ברזולוציה גבוהה.

תרשים 8: שינוי בהצבעה למפלגות החרדיות בין בחירות 2013 לבחירות 2022 לפי השינוי בשיעור החרדים (%)

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומוועדת הבחירות המרכזית

ראו נספח 6 הבוחן באמצעות כלים אמפיריים את הקשר שבין שיעור החרדים להצבעה למפלגות החרדיות בניטרול מאפייני מערכת הבחירות, היישוב והאזור (במילים אחרות, האם התחרדות של אזור מיתרגמת לשינוי פוליטי).

3.8 מה קורה כשמפלגה שלישית "מאתגרת" את המפלגות החרדיות? הסיפור של מפלגת "יחד" (2015)

בבחירות הקרובות (אוקטובר 2026), קמו מספר מפלגות חרדיות חדשות "המאתגרות" את המפלגות החרדיות הקיימות כמו מפלגת "הציבור החרדי" ומפלגת "הקהל",¹⁷ להלן בחנו האם, ועד כמה, השפיעו בעבר מפלגות נוספות ה-"מאתגרות" את המפלגות החרדיות המסורתיות. כך למשל, התמודדותה של מפלגת "יחד" בבחירות 2015, שאתגרה בעיקר את מפלגת ש"ס בשל מועמדותו של אלי ישי, שעמד בעבר בראשה.¹⁸

בשנת 2015 קמה מפלגת "יחד" בראשות אלי ישי, שמטרתה הייתה לשלב בין חרדים לבין פלח מסוים מהציבור הציוני-דתי. אחד החששות, בעיקר של מפלגת ש"ס אך גם של יהדות התורה, היה שבני המגזר החרדי יצביעו יותר על פי "ימניותם" מאשר על פי "חרדיותם", מה שיוביל לבחירה במפלגות כאלה על חשבון

¹⁷ ראו למשל כתבה של mako בנושא - <https://www.mako.co.il/news-israel-elections/2026/Article-92cb76a2d6a50a1026.htm>

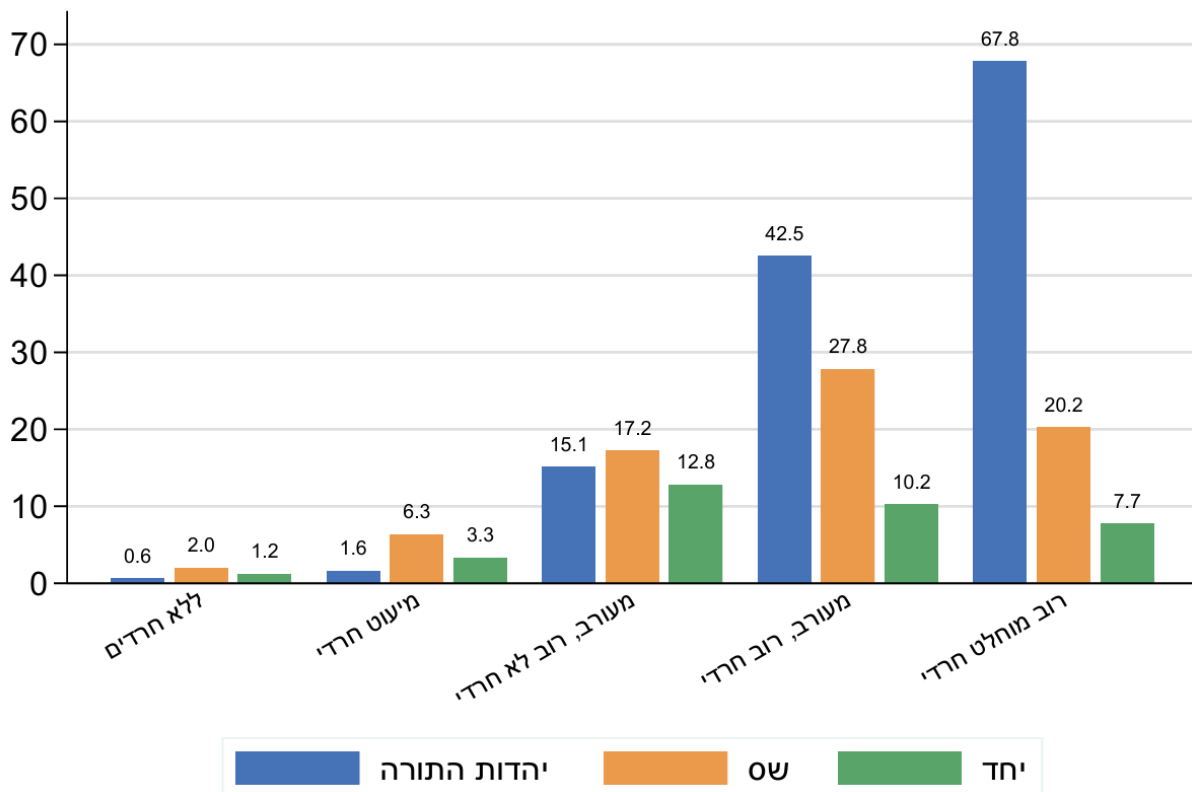
¹⁸ יש לציין כי ה"אתגור" אינו זהה, כאשר ב-2015 המפלגה "המאתגרת" הייתה בעיקר ש"ס, ובבחירות הקרובות המפלגה "המאתגרת" היא יהדות התורה.

המפלגות החרדיות. חלק זה ישים את הזרקור על ביצועי מפלגת "יחד" וינסה לענות על השאלה הבאה: האם אכן גרמה מפלגה זו לש"ס או ליהדות התורה לאבד קולות בבחירות 2015?

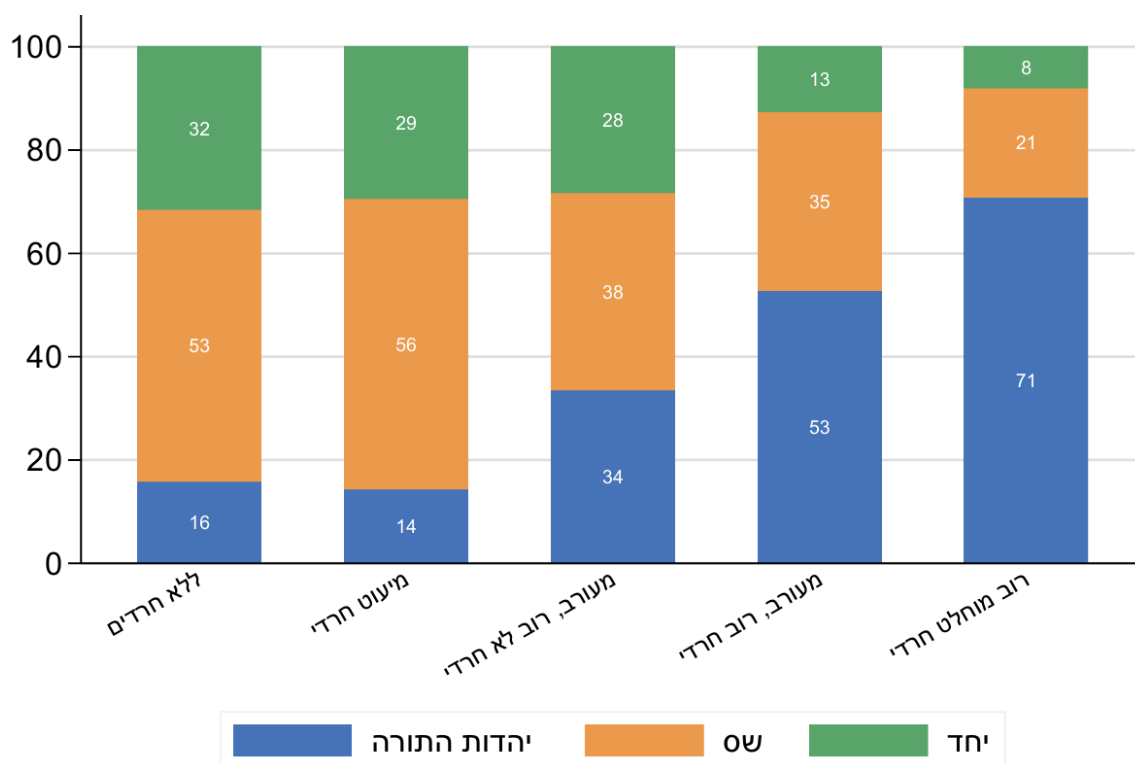
תרשים 9א מציג את שיעור הקולות בבחירות 2015 עבור כל אחת מהמפלגות- יהדות התורה, ש"ס ו"יחד" - לפי אזור זהות (מבחינת שיעור החרדים באוכלוסייה). תרשים 9ב מתייחס ליחס ההצבעה בין המפלגות החרדיות ומפלגת יחד (בין לבין עצמן). כפי שניתן לראות, מפלגת "יחד" הייתה בתת-ביצוע בכל סוגי האזורים ביחס למפלגת ש"ס, ואולם בכל זאת ניכר שיש לה נוכחות מסוימת. ממצאים אלה לא בהכרח מובילים למסקנה שהקולות למפלגת "יחד" הגיעו מהחרדים המתגוררים באזורים הללו, וייתכן שהגיעו מהאגף התורני של הציונות הדתית.

תרשים 9א: התפלגות הצבעה למפלגות החרדיות ולמפלגת 'יחד', לפי אזורי זהות, 2015 (%)

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומוועדת הבחירות המרכזית

תרשים 9 ביחס ההצבעה בין המפלגות החרדיות ומפלגת יחד, לפי אזורי זהות, 2015 (%)

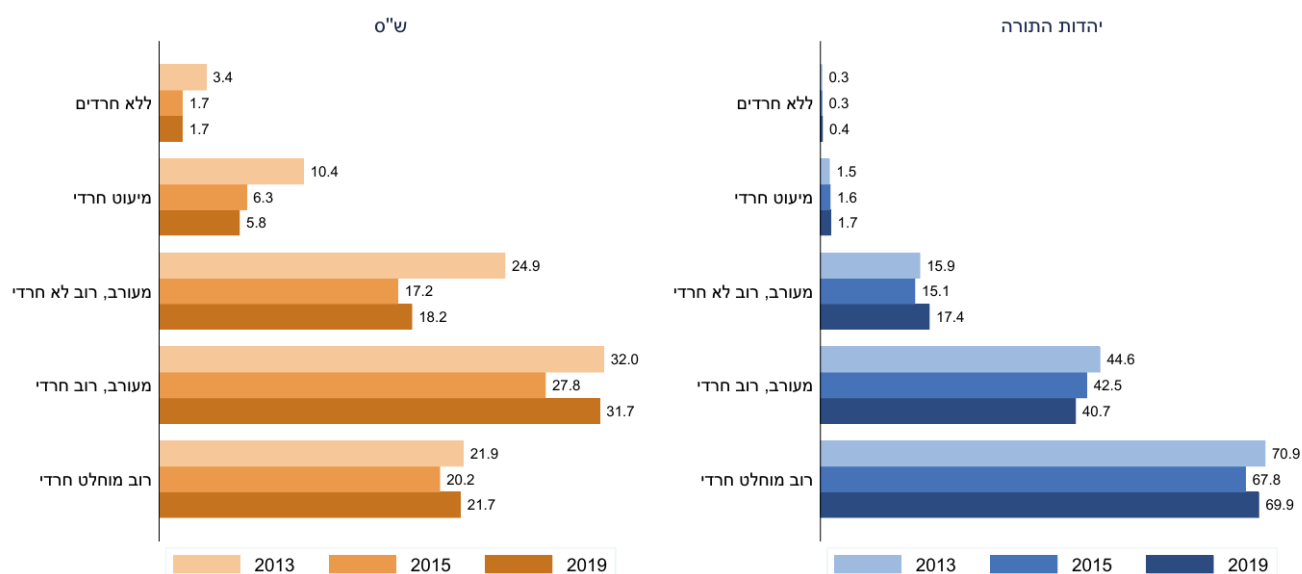

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומוועדת הבחירות המרכזית

כדי לענות על השאלה, האם מפלגת "יחד" אכן גרמה לאובדן קולות למפלגות החרדיות "המסורתיות", תרשים 10 מציג את שיעור ההצבעות למפלגות ש"ס ויהדות התורה בבחירות שלפני שנת 2015 ושלאחריה (2013 ו-2019, בהתאמה), ומנסה לבחון האם בשנת 2015 הייתה ירידה בהצבעה למפלגות אלה שאולי ניתן לייחס למפלגת "יחד".

באשר למפלגת ש"ס, ניתן לראות כי ביחס ל-2013 חלה ירידה בהצבעה ב-2015. באזורים שאינם חרדים הירידה ביחס ל-2013 נותרה גם ב-2019, ואילו באזורים החרדים יותר חלה חזרה ב-2019 לרמת 2013. ניתוח של הצבעות ליהדות התורה אינו מצביע על תוצאה שהיא חד-משמעית (יצוין שהיינו מצפים להשפעה גדולה יותר על ש"ס, שכן אלי ישי מגיע ממפלגה זו).

לסיכום, אם הייתה למפלגת "יחד" השפעה, לא נראה שהיא נבעה מהאזורים שאינם חרדים (שבהם ההצבעות הגיעו כנראה מהציונות הדתית), אך ייתכן שהייתה השפעה באזורים החרדים, שבהם חלק מהמצביעים שתמכו בש"ס עברו להצביע עבור מפלגת "יחד". עם זאת, פרמטרים רבים משפיעים על תוצאות הבחירות וההחלטה למי להצביע, ולכן קשה לקבוע זאת בוודאות.

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומוועדת הבחירות המרכזית

4. סיכום

במחקר זה הצגנו חידוש מתודולוגי למדידת דפוסי ההצבעה בבחירות הארציות בישראל בקרב המגזר החרדי. המתודולוגיה שלנו מאפשרת יצירת מדד לשיעור החרדים באוכלוסייה הבוגרת ברזולוציה גאוגרפית גבוהה של אזור-סטטיסטי (א"ס). התרומה של מחקר זה לעומת שיטות קיימות היא שהשיטה מבוססת על נתונים מנהליים שאינם מגיעים מוועדת הבחירות, ובכך מאפשרת לבחון שאלות פוליטיות שלא היה ניתן לבחון קודם לכן, לאורך מערכות הבחירות (התכופות) שהתקיימו בישראל מאז 2013. על מנת להנגיש את תוצאות המחקר בנוסף, פיתחנו שני כלים המאפשרים לבחון את תוצאות המחקר באופן אינטראקטיבי ולזהות את האזורים השונים בנתונים ומאפייניהם ואלה זמינים באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה בכתובות שהובאו בכמה מקומות במחקר.

על ידי השוואה בין א"סים חרדים ללא-חרדים ועם שיעור חרדים רציף, התוצאות שלנו מראות כי האוכלוסייה החרדית מצביעה באופן כמעט-בלעדי למפלגות החרדיות העיקריות – יהדות התורה וש"ס, כפי שניתן לראות מהשיפוע הגבוה, המובהק סטטיסטית והקרוב מאוד ל-1 המוצג בתרשימים 3, 4, 5 וטבלה 1. משמעות תוצאות אלה היא שעבור כל עלייה של נקודת אחוז בשיעור החרדים באוכלוסייה הבוגרת באזור, שיעור הקולות למפלגות החרדיות עולה בנקודת אחוז גם כן. בזכות הרזולוציה הגבוהה וניתוח של 7 מערכות בחירות בין 2013 ל-2022, אנו גם מוצאים חריגים חשובים לקשר סטטיסטי זה – ישנם אזורים חרדים, בעיקר אלו המזוהים עם חב"ד, שאינם מצביעים למפלגות החרדיות ברמה הצפויה. מן העבר השני, ישנם אזורים לא-חרדים המצביעים למפלגות החרדיות מעבר לצפוי. אלו בעיקר אזורים שמייסדיהם הגיעו מקהילות מסורתיות בצפון אפריקה והמזרח התיכון המצביעים ברובם לש"ס. ממצא מעניין נוסף הוא זיהוי של כיסי אוכלוסייה חרדים ידועים כמו שכונת מאה שערים בירושלים, המאופיינים בשיעור קולות גבוה מאוד למפלגות החרדיות מחד, אך שיעור הצבעה נמוך מאידך (תרשים 6) – כנראה עקב התנגדות אידיאולוגית להשתתפות בהליך הפוליטי במדינת ישראל.

שאלה חשובה נוספת שאנו בוחנים היא כיצד "התחרדות", קרי עלייה בשיעור החרדים באוכלוסייה באזור מסוים, משפיעה על הזהות הפוליטית באותו אזור. מחקר זה מאפשר מעקב אחר ההשתנות הדמוגרפית של אזורים לאורך זמן וכיצד שינויים אלו משפיעים על שינויים בשיעור הקולות למפלגות החרדיות. הממצאים שלנו מראים כי כאשר שיעור החרדים בא"ס גדל, שיעור הקולות למפלגות החרדיות גדל באופן משמעותי גם כן, כפי שניתן לראות בתרשימים 7 ו-8. ניתוח סטטיסטי של מודלי רגרסיה מראה כי קשר זה דומה מאוד לממצא מהפסקה הקודמת – קרי, עלייה של נקודת אחוז אחת בשיעור האוכלוסייה החרדית באזור מתואם

עם עלייה של נקודת אחוז אחת בשיעור הקולות למפלגות החרדיות (טבלה 2). ניתוח זה מאפשר לבדוד בצורה הטובה ביותר האפשרית, כי המקור של קולות למפלגות החרדיות באזורים שאינם חרדים במובהק הוא גם כן האוכלוסייה החרדית. ממצא זה גם מאפשר, בזהירות המתבקשת, לחזות את הצביון הפוליטי של אזורים קיימים לפי השינוי הדמוגרפי בשיעור האוכלוסייה החרדית שכבר מתרחש או יתרחש בעתיד.

בהקשר של הפוליטיקה החרדית בישראל, שאלה שעולה באופן תדיר בדיון הציבורי היא כיצד כוחן הפוליטי של המפלגות החרדיות בישראל "דורך במקום" בזמן שהמגזר החרדי עצמו גדל בקצב מהיר? הממצאים שלנו מאפשרים לחדד שאלה זו – המתאם הגבוה, הקרוב מאוד ל-1 והמדויק מאוד שאנו מוצאים בין שיעור החרדים לשיעור הקולות למפלגות החרדיות על פני אזורים, וכן שיעור ההצבעה הגבוה באזורים אלו – מראים כי התשובה אינה טמונה בהסברים שנשמעים מפעם לפעם כמו חוסר השתתפות בהצבעות של שיעור ניכר באוכלוסייה החרדית או במעבר של קולות חרדים למפלגות לא-חרדיות. לכן, אנו סבורים כי התשובה לשאלה זו נובעת משני גורמים עיקריים אחרים: ראשית, המגזר החרדי הוא צעיר מאוד – 57% מהאוכלוסייה החרדית היא מתחת לגיל 19, לעומת 31% באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית (כהנר ומלאך 2025). לכן, שיעור גדול יותר באופן יחסי מהאוכלוסייה החרדית אינו יכול להצביע בבחירות. שנית, כפי שמראה מלאך (2022), ישנה התאמה גבוהה מאוד ומעט מאוד "קולות חסרים" ברמה הלאומית בין שיעור הגידול של האוכלוסייה החרדית האשכנזית ושיעור הגידול במספר הקולות ליהדות התורה. חוסר ההלימה בין הגידול באוכלוסייה החרדית לגידול במספר המנדטים של המפלגות החרדיות נובע אם כן מכך שהאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית, הגדולה פי 4.5 מהאוכלוסייה החרדית (כהנר ומלאך 2025), אינה דורכת במקום והיא גדלה גם כן. עקב עובדות אלו, אפילו קצב גידול כפול של האוכלוסייה החרדית מוסיף בכל שנה הרבה פחות "מצביעים פוטנציאליים" חרדים מאשר לא-חרדים. כך, מספר הקולות למפלגות החרדיות יכול לגדול באופן מהיר בעוד שהגידול במספר המנדטים, שמבטא את היחס בין הקולות למפלגות החרדיות לשאר הקולות, צפוי להיות איטי מאוד.

התמונה מורכבת יותר במקרה של ש"ס, שכן חלק ניכר מקולותיה מגיע ממצביעים מסורתיים שאינם חרדים. לכן מספר המנדטים שלה מושפע לא רק מהגידול באוכלוסייה החרדית הספרדית, אלא גם מתנודות בתמיכתם של מצביעים אלה, כפי שניתן לראות בירידה מ-11 מנדטים ב-2013 ל-7 ב-2015 ובחזרה ל-11 ב-2022.

5. נספחים

נספח 1: אמידת שיעור החרדים באזורים סטטיסטיים (א"ס) – פירוט טכני

לאחר סיווג כל פרט כחרדי, יהודי לא-חרדי או ערבי, כפי שפירטנו לעיל, הנתונים העומדים לרשותנו בחדר המחקר של הלמ"ס כוללים פרטים שנולדו משנת 1953, ומקיפים את כלל האוכלוסייה החרדית והערבית ושליש מהאוכלוסייה היהודית שאינה חרדית (הקבוצה האחרונה מיוצגת לפי גיל, מין ואזורים סטטיסטיים). כדי לפצות על ייצוג החסר של יהודים שאינם חרדים, משקלו של כל פרט בקבוצה זו הוכפל פי שלושה בהשוואה לחרדים ולערבים. כדי לפצות על החסר בייצוג האוכלוסייה המבוגרת יותר (ילידי טרום 1953), נעזרנו בסקרי הוצאות המשפחה. סקרים אלה מאפשרים לחשב את היחס בין האוכלוסייה החסרה לבין האוכלוסייה שבמאגר (בכל שנה). חישוב זה ערכנו בנפרד עבור יהודים שאינם חרדים, חרדים וערבים, שכן פירמידת הגילים שונה בין הקבוצות. בכל אזור הנחנו שהיחס בין הפרטים שבמאגר לבין הפרטים שאינם בו זהה ליחס שחושב, והשלמנו את הנתונים של הפרטים החסרים בהתאם.

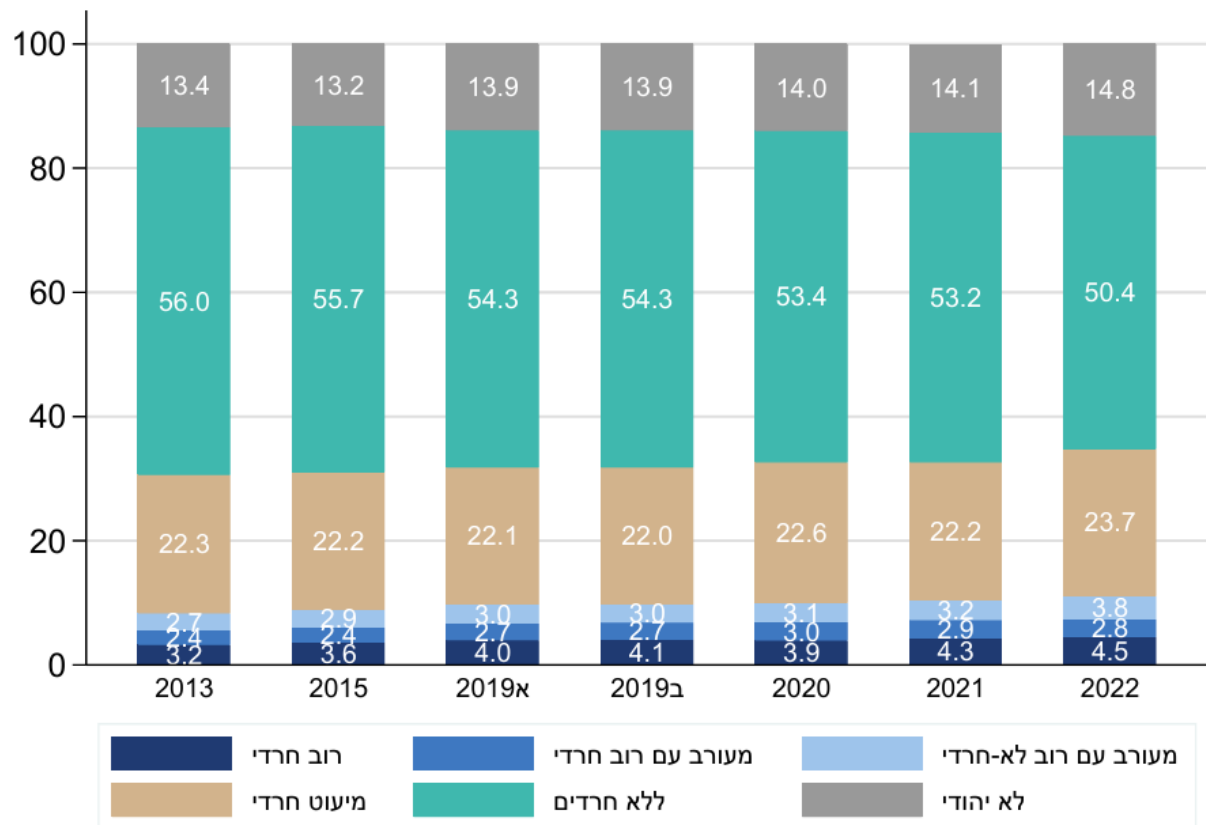
אזורים סטטיסטיים חסרים

בחלק מהאזורים הסטטיסטיים קיים מידע במערכות בחירות מסוימות בלבד. הדבר נובע מהיעדר קלפיות המשויכות לאותו אזור סטטיסטי באותן מערכות בחירות. ראו פירוט נוסף בהערות שוליים 4.

נספח 2: חלוקת האזורים מחדש, כאשר אזור "ללא חרדים" כולל עד 2% חרדים

במחקר, החלוקה העיקרית של האזורים כוללת את אזורי הזהות "ללא חרדים" ו"מיעוט חרדי", כשבראשון 0% חרדים ובשני יותר מ-0% ועד 20%. בתרשים הבא אנו בודקים האם ההתפלגות משתנה אם נחלק לפי "עד 2% חרדים" ו-"יותר מ-2% עד 20%". כלומר, ישנם אזורים רבים מאוד שבהם שיעור החרדים הוא עד 2%, ייתכן שכתוצאה מ-"רעש סטטיסטי" במודל זיהוי החרדים, היינו, תנודות אקראיות שאינן משקפות שינוי אמיתי בנתונים. במילים אחרות, אם נרחיב את הגדרת האזור "ללא חרדים" כך שגם אזורים עם עד 2% חרדים ייספרו ככאלה (בהנחה שהשיעור הזה נובע מרעש סטטיסטי), אנו מקבלים שחלק גדול בהרבה מהאלקטורט חי באזור "ללא חרדים". עם זאת, המגמה של הקיטון בשיעור אוכלוסיית בעלי זכות הבחירה המתגוררת באזורים "ללא-חרדים" נותרת דומה. בנוסף, שיעור האוכלוסייה המתגוררת באזורים בעלי רוב חרדי (גוויי כחול כהה) נותרת כמובן ללא שינוי לעומת החלוקה העיקרית.

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומועדת הבחירות המרכזית

נספח 3: התאמות לנתוני הבחירות

מכיוון ששמות המפלגות וזהות הרשימות משתנים, ולשם שמירה על עקביות, סיווגנו את נתוני הקולות לפי הקבוצות או המפלגות הבאות: יהדות התורה, ש"ס, ליכוד, מפלגות דתיות-לאומיות, מפלגות ימין שאינן ליכוד או מפלגות דתיות-לאומיות, מפלגות מרכז, מפלגות שמאל ומפלגות ערביות. הטבלה הבאה מציגה את שיוך המפלגות לקבוצות לפי מערכת בחירות. מפלגות שאינן מופיעות בטבלה אינן משויכות לאף אחת מהקבוצות.

שנתי	ימין שאינו ליכוד ואינו דתי	מפלגות דתיות	מרכז	שמאל
2013	-	הבית היהודי, עוצמה לישראל	יש עתיד, התנועה, קדימה	העבודה, מרצ
2015	ישראל ביתנו, כולנו	הבית היהודי, יחד	יש עתיד	העבודה, מרצ
2019א	ישראל ביתנו, כולנו, זהות	איחוד מפלגות הימין, הימין החדש	כחול לבן, גשר	העבודה, מרצ
2019ב	ישראל ביתנו	ימינה, עוצמה יהודית	כחול לבן	העבודה-גשר, המחנה הדמוקרטי
2020	ישראל ביתנו	ימינה, עוצמה יהודית	כחול לבן	העבודה-גשר-מרצ
2021	ישראל ביתנו, תקווה חדשה	ימינה, הציונות הדתית	יש עתיד, כחול לבן	העבודה, מרצ
2022	ישראל ביתנו	הציונות הדתית	יש עתיד, המחנה הממלכתי	העבודה, מרצ

נספח 4: ניתוח אמפירי הבוחן את המתאם שבין שיעור החרדים לבין הצבעה עבור מפלגות חרדיות

על מנת לבחון את הקשר באופן פורמלי ולתקף את הממצאים, אמדנו את המודל הסטטיסטי (רגרסיה ליניארית) הבא עבור כל מערכת בחירות:

$$Haredi\ Parties\ Vote\ Share_i = \alpha + \beta Haredi\ Pop\ Share_i + \epsilon_i \quad (1)$$

כאשר i הוא אזור סטטיסטי, משתנה התוצאה הוא שיעור הקולות למפלגות חרדיות והמשתנה המסביר הוא שיעור החרדים באוכלוסייה הבוגרת. כל המודלים ממושקלים לפי מספר בעלי זכות הבחירה באזור-בחירות. תוצאות האמידה מוצגות בטבלה הבאה:

טבלה נ1*: טבלת רגרסיה – הקשר בין שיעור החרדים ושיעור ההצבעה למפלגות החרדיות, לפי מערכת בחירות (%)

משתנה תלוי: שיעור קולות לש"ס וליהדות התורה (%)							
2022	2021	2020	2019ב	2019א	2015	2013	מערכת בחירות:
(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
משתנה מסביר:							
0.988***	0.967***	1.020***	0.998***	0.988***	0.941***	0.988***	שיעור חרדים (%)
(0.011)	(0.013)	(0.009)	(0.009)	(0.010)	(0.011)	(0.009)	
4.932***	4.147***	4.986***	4.950***	3.385***	3.630***	6.658***	חותך
(0.145)	(0.123)	(0.129)	(0.126)	(0.095)	(0.102)	(0.166)	
2,572	2,565	2,653	2,654	2,661	2,699	2,695	תצפיות
0.928	0.935	0.944	0.943	0.955	0.945	0.894	R ²
0.277	0.010	0.025	0.855	0.251	<0.001	0.206	מבחן מקדם חרדים =
							1

הערות: מודל OLS. כל הרגרסיות ממושקלות לפי מספר בעלי זכות הבחירה באזור. שגיאות תקן מקובצות ברמת האזור הסטטיסטי בסוגריים. $p > 0.1$, $p > 0.05$, $p > 0.01$.

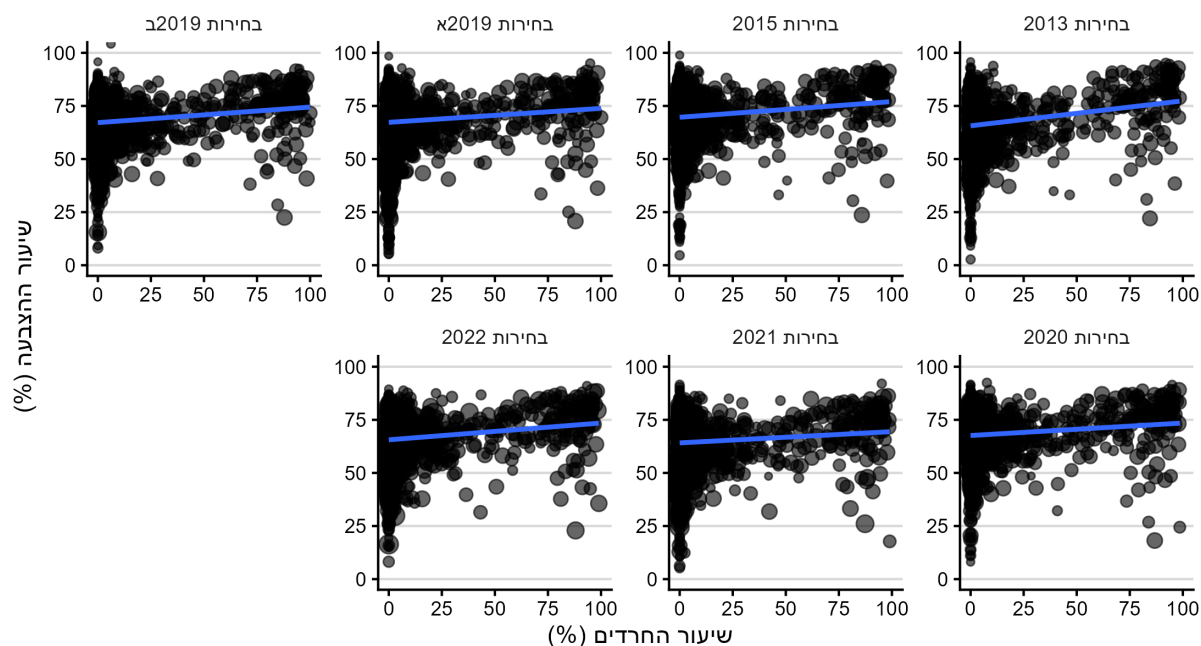
*ראו טבלה בהמשך הכוללים הסבר למונחים שבטבלת הרגרסיה

תוצאות האמידה מאששות את התרשים: המקדם נע בין 0.94 ל-1.02, מובהק ברמה של יותר מ-99% בכל מערכות הבחירות וברוב מערכות הבחירות הוא אף אינו שונה באופן מובהק מ-1. ה- R^2 במודל פשוט זה הינו גבוה מאוד אף הוא, ונע בין 0.89 ל-0.95. כלומר, שיעור החרדים באזור מסביר לבדו את הרוב המוחלט של השונות בין האזורים הסטטיסטיים בשיעור ההצבעה למפלגות החרדיות. האזורים בישראל נבדלים זה מזה במאפיינים רבים נוספים שייתכן שקשורים להצבעה למפלגות חרדיות מלבד שיעור החרדים – לכן, אמדנו מודלים סטטיסטיים (מודלי רגרסיה) נוספים בהם אנו מוסיפים מספר משתני בקרה אפשריים: שיעור הערבים או שיעור היהודים הלא-חרדים, שטח האזור הסטטיסטי ומרחק מהכותל המערבי. התוצאות זהות כמעט לחלוטין למודל ה-“פשוט” שהצגנו לעיל. וזמינות לפי בקשה מהכותבים.

הסבר למונחים שבטבלת הרגרסיה

מונח	הסבר קצר
משתנה תלוי	התופעה שאותה המודל מנסה להסביר או לחזות.
משתנה מסביר	גורם שאמור להשפיע על המשתנה התלוי או לנבא אותו.
חותך	ערך המשתנה התלוי כאשר כל המשתנים המסבירים שווים לאפס.
תצפיות	מספר יחידות הנתונים שעליהן מבוסס האמידה (כאן: אזורים סטטיסטיים).
R^2	שיעור השונות במשתנה התלוי שהמודל מצליח להסביר (0 עד 1).
מבחן מקדם = 1	בדיקה סטטיסטית האם השפעת משתנה מסוים שונה מ-1 באופן מובהק.

נספח 5: המתאם שבין שיעור הצבעה לבין שיעור החרדים באזור

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהופקו בחדר המחקר ומועדת הבחירות המרכזית

נספח 6: הקשר שבין שיעור החרדים להצבעה למפלגות החרדיות בניטרול מאפייני מערכת הבחירות, היישוב והאזור

בהמשך לממצאים שפורטו עד כה ובחנה עד כמה "התחרדות" של אזורים משפיעה על צביונם הפוליטי, כעת נעשה שימוש בממד האורך באופן מפורש באמידה סטטיסטית. אנו אומדים מודלים עם משוואת האמידה:

$$Haredi\ Parties\ Vote\ Share_{it} = \alpha + \beta Haredi\ Pop\ Share_{it} + \tau_i + \tau_t + \epsilon_{it} \quad (2)$$

המודל דומה מאוד למשוואה (1), כאשר ההבדל העיקרי הוא שהאמידה מתבצעת על כל האזורים (i) ומערכות הבחירה (t) יחדיו וכן שבחלק מהמודלים אנו מוסיפים אפקטים קבועים למערכת בחירות, יישוב או אזור – כפי שנפרט בהמשך. התוצאות מוצגות בטבלה הבאה:

טבלה 1: טבלת רגרסיה: הקשר בין שיעור חרדים באוכלוסייה לשיעור הצבעה למפלגות החרדיות, מודלי אורך (%)

שיעור קולות לש"ס ויהדות התורה (%)					משתנה תלוי:
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
0.985***	0.976***	0.976***	0.955***	0.873***	שיעור חרדים (%)
(0.009)	(0.009)	(0.009)	(0.012)	(0.065)	
-0.035***	-0.035***	-0.035***	-0.036***	0.026	שיעור ערבים (%)
(0.003)	(0.003)	(0.003)	(0.007)	(0.042)	
4.655***	5.250***				חותך
(0.115)	(0.115)				
					אפקטים קבועים:
		✓	✓	✓	מערכת בחירות
			✓		יישוב
				✓	אזור סטטיסטי
18,499	18,499	18,499	18,494	18,499	תצפיות
0.933	0.936	0.938	0.964	0.988	R ²
0.106	0.009	0.010	<0.001	0.051	מבחן סטטיסטי מקדם חרדים = 1

הערות: מודל OLS. כל הרגרסיות ממושקלות לפי מספר בעלי זכות הבחירה באזור. שגיאות תקן מקובצות ברמת האזור הסטטיסטי בסוגריים. $p > 0.1$, $p > 0.05$, $p > 0.01$.

מודל 1 דומה למודל חתך הרוחב שלנו, מלבד העובדה שהוא מאגד את כלל האזורים בכל מערכות הבחירות יחדיו (כפי שניתן לראות ממספר התצפיות). כפי שהצגנו לפי כל מערכת בחירות בנפרד, גם כאן עלייה של נקודת אחוז בשיעור החרדים באוכלוסייה הבוגרת באזור מובילה לעלייה של נקודת אחוז אחת בשיעור הקולות למפלגות החרדיות. במודל 2 אנו מוסיפים בקרה על שיעור הערבים באוכלוסייה. הקשר בין שיעור החרדים להצבעה למפלגות החרדיות נשאר מאוד דומה. במודל 3 אנו מוסיפים אפקט קבוע לכל מערכת בחירות. כך, אנו מנטרלים הבדלים כלל-ארציים בין מערכות הבחירות, כגון שינויים בתמיכה הכוללת במפלגות החרדיות או במצב הכלכלי והביטחוני הלאומי, המשותפים לכלל האזורים. הקשר נותר כמעט ללא שינוי לעומת המודל הקודם.

במודל 4 אנו מוסיפים אפקט קבוע ליישוב. כך, אנו משווים תצפיות רק בתוך אותו יישוב - תוך שאנו מקבעים כל מאפיין של היישוב שאינו משתנה על פני זמן. כלומר, אנו מתמקדים רק בשונות בשיעור החרדים בתוך כל יישוב בין האזורים. במילים אחרות, אנו כבר לא משווים שכונות בבני-ברק לשכונות בירושלים או באשדוד, אלא מתמקדים בהשוואה בין שכונות שונות בתוך ירושלים, כאשר מאפיינים שונים ברמת היישוב כמו כלכלה מקומית, תשתיות, פוליטיקה מוניציפלית, וכד' נשארים קבועים. התוצאות הן כמעט ללא שינוי

ומראות שהקשר הסטטיסטי בין שיעור החרדים באזור לשיעור ההצבעה למפלגות חרדיות אינו נובע ממאפייני היישובים עצמם.¹⁹

במודל האחרון (5) אנו מוסיפים אפקט קבוע לאזור הסטטיסטי עצמו, בנוסף לאפקט הקבוע למערכת הבחירות. זהו המודל התובעני ביותר שלנו: הוא מקבע את כל המאפיינים של האזור שאינם משתנים לאורך זמן, כך שהיהיו אינו מבוסס עוד על ההבדלים בין בני ברק לתל אביב, ואף לא על ההבדלים בין שכונות חרדיות ולא-חרדיות בתוך ירושלים. במקום זאת אנו משווים כל אזור סטטיסטי כשלעצמו לאורך מערכות הבחירות ובוחנים האם שינוי בשיעור החרדים באזור מתואם עם שינוי בשיעור הקולות למפלגות החרדיות. ניתן לומר שמודל זה בודק באופן הישיר ביותר את השאלה האם "התחרדות" של אזור מיתרגמת גם לשינוי פוליטי. לכאורה ניתן היה לצפות כי חרדים שעוברים לגור באזורים לא-חרדים (או לפחות אזורים שאינם חרדים באופן מובהק) יהיו שונים מבחינה סוציולוגית או פוליטית מחרדים שנשארו לגור בריכוזים החרדים הידועים. התוצאות שלנו מראות שלא כך הדבר, לפחות במה שנוגע לדפוסי הצבעה בבחירות הארציות. גם במודל זה מתקבל קשר חיובי, חזק ומובהק מאוד: עלייה של נקודת אחוז בשיעור החרדים קשורה לעלייה של כ-0.87 נקודת אחוז בשיעור הקולות למפלגות החרדיות בממוצע. למעשה, לא ניתן לדחות את ההשערה שמקדם זה שווה ל-1. זאת מכיוון שמודל זה מנצל רק שונות בתוך אזורים, ולכן הכוח הסטטיסטי שלו מוגבל יותר, כפי שניתן לראות למשל בשגיאת התקן הגדולה יותר (בסוגריים). במילים פשוטות, כאשר שיעור החרדים באזור עולה – שיעור ההצבעה למפלגות החרדיות עולה באותו אופן. ההבדלים בתמיכה במפלגות החרדיות נובעים לא רק מההבדלים בין שכונות חרדיות לשכונות לא-חרדיות, אלא גם מתהליך ההתחרדות שעוברים אזורים או יישובים שונים.

6. רשימת המקורות

- ברש-ריטוב א. & קוגוט, ת. (2004). **החרדים: תפוסת גאוגרפית ומאפיינים דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים של האוכלוסייה החרדית בישראל**. ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- כהנר, ל. & מלאך, ג. (2025). **שנתון החברה החרדית בישראל 2025**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- למ"ס (2022). **קטלוג תוצרי ממ"ג – מערכות מידע גאוגרפיות – קלפיות – קובץ מעבר מקלפיות לאזורים סטטיסטיים**. ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- מלאך, ג. (2022). "האם הגידול בכוחה של יהדות התורה תואם את גידול האוכלוסייה החרדית?". **הבחירות בישראל 2022**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה. ע' 371-405.
- פינקלשטיין, א. (2022). **דפוסי הצבעה לפי הגדרה דתית**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- פינקלשטיין, א. (2026). **דפוסי ההצבעה של יהודים בבחירות 2022 לפי הגדרה דתית**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- קלינגר, א. (2020). **אמידת האוכלוסייה החרדית בישראל באמצעות למידת מכונה**. ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- רגב, א. & גורדון, ג. (2020). **שוק הדיור החרדי ופרישתה הגאוגרפית של האוכלוסייה החרדית בישראל**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- רגב, א. & גורדון, ג. (2021). **מגמות ההצטרפות והעזיבה במגזר החרדי**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

¹⁹ הוספה של משתני בקרה נוספים ברמת האזור אשר אינם משתנים על פני זמן (כמו שטח האזור בקמ"ר) אינה משפיעה על התוצאות של מודלים 1 עד 4. ניתן לקבל את התוצאות על ידי פנייה לחוקרים.